NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIV. ÉVFOLYAM. DECZEMBER 1893. X. FÜZET.

NŐ-EMANCZIPÁCZIÓ ÉS A NŐI ÉLETPÁLYÁK.*

I.

Egy rege szerint Isten, a világ teremtésekor, jobbjában a morált, baljában a politikát tartá, s emezt a férfinak adta, amazzal pedig a nőt boldogította. A férfit politikára, a nőt a politizáló férfi erkölcsösítésére és szelidítésére rendelte a teremtő. A férfi területeket hódít, hazát és házat alapít; a nő a megalkotott haza és háztáj erkölcseit alkotja; amannak munkatere az állam, emezé a család s a társadalom; egy szóval: a férfi politizál, a nő pedig moralizál és humanizál.

A férfi hivatása főbenjáró; a nőé szent. Az anyaiság a maga fenséges voltában, a világ egyik legszebb látványa. Az anya előtt meghajolnak költők, művészek, tudósok, hadvezérek és uralkodók egyaránt. Homér, Shakespeare, Arany, Petőfi sokszorosan megéneklik az anyai szeretetet, Rafael ecsetjével halhatatlanítja a szent család boldogságát, Praxiteles és Michel Angelo kőbe vésik az anyai szív fájdalmát (Niobe, Pieta); Napoleon azt tartja, hogy az anyák gyógyítják meg a beteg társadalmat.

Anyának lenni nemcsak nagy és szép feladat, hanem áldás a társadalomra, az országra, az egész nemzetre. Ámde akadnak olyan gazdálkodásuak, kik az anyai tisztet nagyon elévültnek és ószertárba valónak, ellenben a nő társadalmi szereplését sokkal elébbvalónak tartják. Aztán nem is minden nőnek engedi sorsa, hogy családot alkosson és gyermeket neveljen. E két motivumhoz

* Irodalom: Adele Crepaz (Ellis Wright) The Emancipation of Women and its probable consequences, London 1893. E. Naville: La Condition sociale des femmes, Lausanne 1891. «La Grande Encyclopédie» *Femme* (Situation des femmes au point de vue de droit), Paris, 1893.

járult még egy harmadik: az egyén természetadta tehetségeinek érvényesítése. Tudniillik, mihelyt a társadalmi élet régi keretei felbomlottak s az egyéni munka és erőfeszítés kora megkezdődött: a nők is érezni kezdették, hogy önerejökre vannak utalva. Az egyéni munka nagy mértékben kifejtette kinek-kinek a maga individualitását, s az ebből előállott nagymértékü individualizmus adott alkalmat annak a mozgalomnak a megindítására, melynek czélja a nők felszabadítása, a férfiakéval egyenlő politikai jogokkal felruházása: egyszóval a nők emanczipácziója.

Ez a mozgalom a múlt század vége felé, a franczia forradalomkor kezdődött, midőn az ember veleszületett jogait nemcsak hirdették, hanem azoknak nevében a magán- és közjog terén sürgetni kezdették a két nemnek: a férfiaknak és nőknek teljes egyenlőségét vagy egyenlővé tevését. E mozgalom terjesztésére nő-klubbok is alakultak volt; azonban a Convent azokat bezáratta. 1830-ban az ú. n. St.-Simonisták — a franczia szoczialisták ösztönzésére — újból szőnyegre hozták a kérdést, s 1848-ban folytatták az izgatást Angolországban. Az angol föld azért volt kedvező e kérdésre nézve, mert ott a hűbérrendszer korabeli birtokviszonyok uralkodtak, s a feudalizmus elvénél fogva a politikai jogok a birtokkal járnak és nem a személyhez fűződnek. Az Egyesült-Államokban, e század közepe óta, a kérdés folyvást szőnyegen van és élénk vita tárgya.

Nincs időnk az emanczipácziő kérdésének minden ágazatába bebocsátkozni s felsorolni a nő souverainitásának a helyi kormányzásra vagy collectiv törvényhozásra, helyi közigazgatásra s végre a nyilvános politikai működés mibenállására vonatkozó mozzanatait. Csak egynehány idevaló tényt említek fel. Voltak nő-uralkodók, Egyiptomban Semiramis, a róm. birodalomban Drusilla, Palmyrában Zenobia. A római birodalom romjain alakult barbar monarkhiákban a királyságot, mint eleinte katonai hatalmat, nőkre ruházni nem lehetett. Mégis a keleti germánok góth törzsénél: az osztrogothoknál, visigothoknál és lombardoknál a koronát nők is öröklik; így uralkodott a bajor Theodolinda, a lombardok királynője, ki népe sorsára rendkívüli befolyással volt, a

frankoknál pedig Fredegunda és Brunhilda királynőknek volt fontos szerepök még e barbár időkben is.

A feudalis középkorban, midőn a dinasztikus örökösödés konszolidálódott monarkhiában és hűbérbirtokban egyiránt, a hűbérúr örökösévé tehette a leányát. Sok eset volt rá, hogy nők a hűbérbirtokkal járó jogokat személyesen is gyakorolták: hadsereget szerveztek, igazságot szolgáltattak, pénzt verettek. A XIV. században erre reakczió következett, a földbirtok túlságos eldarabolása miatt elkezdődött az örökösödés szabályozása. Ez volt egyik főtárgya a német aranybullának is 1356-ban, a mely kikötötte, hogy a császártól kapott hűbérbirtokot csak fiutódok örökölhetik. A XV. században alakult monarkhiákban a nők trónöröklésére vonatkozólag különböző eljárások alakulnak. Ma Spanyolországban, Portugalliában, Nagy-Britanniában, Oroszországban és Németalföldön a nők szintúgy örökölhetik a trónt, mint a férfiak, s jelenleg három monarkhiában csakugyan királynő uralkodik. Csak Francziaországban volt kizárva a női trónöröklés. Angolországban, ebben az alkotmányos monarkhiában, Erzsébet és Victória talán legdicsőbb uralkodók voltak, Oroszországban II. Katalin czárnő bárkivel kiállja az összehasonlítást, s Ausztriában és Magyarországon Mária Terézia uralkodása nem csekély dicsőséggel járt. E példákból kitetszik, hogy a nő-uralkodók bizvást kiállják a versenyt a férfiakkal.

A példákhoz járult az emanczipáczió száz éves agitácziója, s mégis mindennek ellenére ma csak Amerikának egy kis területén, a százezer lakóssal biró Wyoming államban van politikai egyenjogosultságuk a nőknek a férfiakkal.

Egészen más a *helyi kormányzat* vagy *közigazgatás*. A nők egyéni jogaikat élvezték gyakran oly államokban, hol a községi szavazat, eredeti alakjához hiven, a birtokon vagy adón alapszik, ellenben a hol a községi szavazat elveszté magánjogi természetét, kivált az általános szavazat regimeje alatt, s a hol az a politikai szavazattal egybeolvadott, pl. Francziaországban, a nők ki vannak belőle zárva, ellenben a helyi közigazgatás tekintetében szavazati joggal bírnak Nagy-Britanniában, Svédországban, Finlandban és

Oroszországban, továbbá Poroszország, Szászország, Braunschweig és Ausztria falusi községeiben. Angolországban jelenleg 296,126 nőnek van szavazati joga hatósági tanácsosok választására; 502,199-nek van ily joga a megyei tanács választására; 140 nő van alkalmazva, mint a szegények jogainak őre; s 1891 októbertől 1892 októberéig a londoni Patent Office-nél 324 találmányra kaptak szabadalmat a nők. Dániában és Svédországban a nők szavaznak a hatósági tanácsok megválasztásánál, Svájczban képviselet útján vesznek részt a hatósági tanács választásában; Oroszországban megbízói közvetítéssel szavazhatnak a tartományi választásoknál. Iskola-ügyben szavazatuk van az Egyesült-Államokban és Norvégiában; iskolaügyi közigazgatásban résztvesznek az Egyesült-Államok fele részében, Nagy-Britanniában, Norvégiában, részben nálunk s Ausztriát, Porosz- és Oroszországot kivéve, mindenütt személyesen szavaznak.

A mi a *sajtó* terén való működésüket illeti, tudjuk, hogy a sajtószabadságot a szerkesztő felelőssége korlátozza. Franczia-országban, Németországon, Ausztriában és hazánkban a nő lehet független szerkesztő; Oroszországban és Finlandban csak kormányengedélylyel lehet, Spanyolországban és Bulgáriában a nő szerkesztő nem lehet.

Van a szabadságnak oly faja, mely közbül áll a lelkiismereti szabadság és a gyülésezési jog között: gyakorlásával a polgár túlmegy magán élete körén, de működése mégis magánjellegű. Ilyen az oktatásszabadság és az életpálya szabadsága. A leányok elemi- és középoktatása minden kétségen felül áll, csakhogy a középoktatás külön intézetekben történik, de már a felső oktatási intézetekbe és egyetemekre bocsátás nagyon is kérdéses. A kérdést kedvezően oldotta meg Franczia-ország, hol egyetemi fokokat is nyerhetnek. Párisban az 1891—92. iskolaévben 294 nő hallgatta a felső tanfolyamokat; köztük 171 idegen, még pedig 133 orosz, 10 angol és 10 német származású. Svédország 1870-ben bocsátotta egyetemeire a nőket; Norvégia 1884-ben; Dánia csak a theologiára nem bocsátja, Olaszország (1876 óta) és Svájczban szintén megnyitották a nőknek az egyetemek kapuit, melyek Németországon, Ausztriában

és Magyarországon előttük zárva vannak. Külön felső oktatási intézeteket nyitottak a nőknek Angolországban, hol a Girton College és Newsham Hall egyetemi collegiumok; a londoni és Victoria-egyetem meg a skót egyetemek akadémiai vizsgálatokra bocsátják a nőt, továbbá az Egyesült Államok, végre Oroszország és Olaszország számukra külön intézeteket alapítottak. Bostonban 1847-ben alapították a nők első orvosi collegiumát, Filadelfiában 1850-ben, New-Yorkban 1868-ban, Chikagóban 1870-ben és Londonban 1874-ben.

Az orvosi és gyógyszerészi pálya nyitva áll a nőknek Franczia-országban, jogosítva vannak rá formailag Angolországban (1876), Hollandiában (1870), Belgiumban (1876), Svéd- és Oroszországban (1890); — Németországban, Ausztriában és hazánkban ki vannak zárva e pályákról, mert, nekik, megfelelő felső oktatásban nem részesülhetvén, a szükséges diplomákat meg nem szerezhetik.

A nők számára nyitandó új pályák szószólói nyomatékkal hivatkoznak azokra a sikerekre, melyeket az orvoslás terén fel bírnak mutatni. Ezeket egyáltalán nem lehet s nem szabad kicsinyleni, mert kétségbevonhatatlan tény, hogy a nőknek természettől fogva hajlamuk van a betegápolásra, a gyógyításnak erre a negativ fajára, tehát hivatásuk van a gyógyászatra is. Már a régi Rómában tanulták a leányok és matronák az orvostant; közülök némelyek valóban kitüntek, s minthogy szabadon orvosolhattak, e pályán szert tettek vagyonra is.

A középkori egyetemek alakulásakor a nők kezdik ismét felkapni az orvosi pályát. A salernoi orvosi főiskolán híres orvosnőkkel találkozunk, kik közül megemlítjük Fartula, Abella, Calendo Constantia, Merlusiadis neveit. A bolognai egyetem évkönyvei a XVI. és XVII. században következő híres nők neveit jegyezték fel: Gigliani Alexandra, Pettracina Mária, Paretti Zaffira, Passi Katalin. Időnként ismét többen tettek szert hírnévre: del Sabuco Oliva Spanyolországban, Volley Anna és Kent Erzsébet Angolországban és Manzolini Anna Olaszországban, ki Milanóban tanár lett s kit II. József császár is kitüntetésekkel halmozott el.

A jelen században Blackwell Erzsébet több évi küzdelem után

juthatott Genfben az orvosi fakultásra (1842); ott doktori rangot nyert s Angliában, Németországon és Párisban egészíté ki tanulmányait. A párisi orvosi fakultás Eugenia császárnő közbenjárására 1868-ban bocsátá a nőket tanfolyamaira; a zürichi egyetem 1864-ben, a berni 1872-ben bocsátá orvosi fakultásra a nőket. 1876-ban Olaszországban nyerték meg ezt a jogot, 1872-ben pedig Oroszországban II. Sándor czár egy ukáza jogosítá fel őket, hogy a szt.-pétervári orvos-sebészeti akadémiát látogathassák, de ezt az engedményt később politikai okokból visszavonta.

Jelenleg az angol királyságban mintegy százötven nőnek van orvos-doktori diplomája, s közülök hetven nő-orvos működik Londonban, öt Edinburghban és kettő Dublinban. Oroszországban hétszázra megy az ily praktizáló nőorvosok száma, köztük ötvennégy chemikai iskolák és laboratoriumok főnöke. Olaszországban ma csak hat ily minősítésü nő van, Spanyolországban kettő, Belgiumban, Norvégiában és Svédországban szintén kevesen vannak. Berlinben dr. Tiburtius Franciska és dr. Lehmus, ki egy poliklinikai iskolát alapított, dr. Mengarin-Traube Margit és Kuhnow k. a. gyakorló orvosok, Ausztriában az egyetlen Kerschbaumer Rózának van engedélye a kormánytól, hogy az orvoslást gyakorolhassa. Boszniában vallási okokból orvosnők gyógyítanak, valamint Indiában is, a hol a benszülöttek vallása szintén tiltja férfiaknak a nők orvoslását, jelenleg mintegy száz nődoktor működik, s közülök három a három legjelentékenyebb kórház főnöke. Legnagyobb azonban a praktizáló nőorvosok száma Amerikában. Az Egyesült-Államokban számuk három ezerre megy, tisztelt állásuak s évi jövedelmök öt-huszonötezer dollár közt váltakozik.

A nők orvosi működése ellen sokan sok kifogást szoktak tenni. Első sorban az orvosi testületek nem jó szemmel nézik munkájukat, s az 1888-ban tartott orvosi kongresszuson Waldeyer ellenök nyilatkozva, mondá: «ha a nők az orvoslást pályának választanák, azzal szintoly kevéssé mozdítanák elő az orvosi tudománynak, mint a nőnemnek jól felfogott érdekeit.» Még más kifogás is van. Vogt Károly, kinek gyakran volt alkalma nőtanulókat megfigyelni a laboratoriumban, úgy tartja, hogy határozottan

ügyetlenek a kezelésben (manipuláczió). Ez, úgy hiszem, oly megrovás, mely igazában nem a nőknek szól, hanem a férfiaknak.

Felhozzák más oldalról, hogy a nő erkölcsi élete sokat szenved az orvosi tanulmányok közepette, mert már mint ifjú leány érintkezésbe jő a természet titkaival, s szeme elé kerül az emberi nem a maga összes nyomorúságaival. És mindezt fokozza az a körülmény, hogy a boncztermekben a férfiakkal vegyest ülve látják, hallják és tanulmányozzák azokat a tényeket, melyeknek megszokása letörli orczájokról a szégyenpirt, s melyekkel szemtől szembe állítva letörlődik róluk a női természet zománcza: aranyos ideálizmusa. De ez ellenvetésnél nem veszik számításba, hogy a családi körben is vajmi sok alkalma van a nőnek, még fiatalabb éveiben is, ily tapasztalatokra, s később még több van, mint anyának: és azok még sem törlik le természetéről az *örök nőies* vonásokat. Ugyan miért törlődnének le hát okvetetlenül a tanteremben, a hová a fiatal nő a tudomány iránti igaz vonzalmát is beviszi, melyhez hozzá járul a tudomány komoly méltóságának tudata. Az az érzelem és ez a tudat együtt — úgy hiszem — fölemeli őt minden kicsinyes és nemtelen gondolaton, mint a hogy fölülemelkedik azokon, valahányszor sebet kötöz és beteget ápol — még mint nem hivatott orvos is.

Mit mondjunk végül az oly kicsinyes ellenvetésekre, hogy az orvosló nők hitelét igen könnyen megingatná s hírnevét tönkre tenné egy-egy téves diagnozis, egy-egy nem sikerült műtét, továbbá hogy az amúgy is előítéletes férfiak miattok hamar kenyéririgyekké válnának, vagy megfordítva, ők irigykednének a férfi orvosokra. Ezekre a vádakra megfelelt már az élet, mert ha a történelmi hírre vergődött nőorvosok a múltban meg tudtak lenni a férfiakkal, s ma szintén mint gyakorló orvosok meg tudnak élni egy társadalomban: ugyan miért kellene éppen ezután kitörni ennek a háborúnak, mely lappangó módon, *mint nemes verseny*, világkezdete óta meg volt, meg van és meg lesz az egy pályán működők között, tekintet nélkül arra, hogy férfiaknak vagy nőknek születtek-e?

Nemcsak az orvosi pályán működnek sikerrel a nők, hanem

talán legnagyobb sikerrel a *közoktatási és a nevelői pályán*, mint a mely rájok nézve valóban kongeniális. Az Egyesült-Államokban rendkívül nagy a tanítónők száma. Európában a közoktatási pályák közül az elemi és középoktatási szakmák állnak előttük nyitva; ellenben a felső oktatás csak kivételesen.* Más pályák is szép számmal vannak megnyílva a nők előtt. Az Egyesült-Államokban a közigazgatás, posta, távirdai szolgálat, a női munka és fogházak felügyelete, a közkönyvtárak, sőt néhol még a katonai főnökségek titkári hivatala is. Oroszországban egy 1871-iki szabályrendelet őket nemcsak a közoktatási pályákra bocsátja, hanem az orvosi alárendelt hivatalokra, Franciaországban pedig e mellett még fogházi alárendelt felügyeletre is. Nálunk szintén nyitva áll a nőknek a posta, a távirda és vasúti pénztári szolgálat, s e pályákon igen hasznos munkát végeznek. Igaz, hogy tudományos és irodalmi működésöket tekintve, közülök nem került ki egyetlen Newton, Skakespeare avagy Gœthe sem; de ez nem is lehet komoly ellenvetés, mert hát ilyen géniuszok a nagyon és folytonosan iskolázott férfiak milliói közül, száz esztendő hosszú során is, igen csekély számban váltak ki.

II.

A középtehetségeket véve irányadóknak, kétségtelen, hogy a nők a különböző életpályákon bízvást versenyeznek a férfiakkal, s ha például a felsőbb oktatás köreire bocsátnák, már a múltban megmutatták, hogy kitünő tanárok válnának ki közülök az orvostanban, az esthetikában, irodalomban, sőt talán a jogtudományban is. De ebből a lehetőségből teljességgel nem kovetkezik, hogy

* Pedig itt is voltak köztük kitünőségek. A múlt században Agnesi bolognai egyetemi tanárt, hosszas betegsége alatt, a mathesis tanításában leánya helyettesítette, még pedig XIV. Benedek pápa engedélyével. Nevezett nő Milanóban, szülővárosában halt meg 1799-ben 81 éves korában. A jelen században talán legnagyobb hírre tett szert a felső mathesisben egy angol nő Mme Sommerville, kinek a mellett, hogy Laplace *Mécanique céleste* cz. nagy művének nevezetes rövidített kiadását eszközölte, nagy családja is volt, sok gyermeket nevelt fel és 1872-ben, élete 92-ik évében halt meg.

tehát a nők versenytársai legyenek a férfiaknak mindama pályákon, melyek legnagyobb erőfeszítést és kitartó munkát kívánnak.

Vegyük a dolgot gyakorlatilag, mert az elmélet itt is fakó. Az az ifjú ember, ki manapság a középiskolai tanfolyam végzése után négy—öt évig tanul az egyetemen, néha évekig kénytelen várni, hogy a sok versenytárs közt álláshoz, kenyérhez juthasson. Tudjuk, hogy van eset, hogy egy-egy irnoki állásra néha doktori diplomás egyének is pályáznak. Ha már most a leányok is ugyanazokat a tanfolyamokat végeznék, megkétszereződnék a versenyzők száma; a mi még magában nem lenne veszedelem; de igenis veszedelem az, hogy a praktikusabb és általában csekélyebb igényű fiatal nő csekélyebb fizetéssel is beéri, s ezzel a fizetéseket úgy lenyomná, hogy a férfinak, ki egy ily szerény jövedelmű állomást elfoglal, teljes lehetetlen volna családalapításra és fentartásra gondolnia. Hiszen csak a női munkakört véve, nincs-e ott is túltermelés? Nem voltunk-e magunk tanúi itt Kolozsvártt, hogy egy pár száz frttal járó munkamesternői állomásra 10—15 minősített leány pályázott, kik bizony egymásnak rovására teszik olcsóbbá a munkát s nehezebbé a megélhetést? S ha külföldre megyünk példáért: a franczia és angol könyvkiadók tanúságot tehetnének, hogy a női irodalmi termékek ingyen felajánlott kéziratainak minő halmaza hever nálok s várja a könyörületből való közzétételt. Aztán ott vannak az okleveles tanítónőknek százai, kik hasztalan keresnek alkalmazást, mert sokkal többen vannak, mint a mennyinek a társadalom tisztességes foglalkozást adhat.

Ments Isten, hogy a nők munkássága és keresete ellen szóljunk; a férjhez nem ment nőknek mindig csak erénye, ha tehetségöknek megfelelő munkát végezve szolgálnak a társadalomnak; de *az ellen a nőemanczipáczió felállította felfogás ellen küzdenünk kell, hogy a nő a férfival minden tekintetben egyenlő jogúnak s — a mi vele jár — a létért küzdés harczában versenytársnak tekintessék.*

Ez a küzdelem, mely éppen fokozott volta miatt a férfiakra nézve is oly sivárrá, sokszor puszta üzleti térré, piaczczá teszi az életet: megfosztaná a nő természetét nemes érzékenységétől, ösz-

tönszerű ideálizmusától; eltöltené a pénzre és rangra való szertelen vágyakozással, és — a mi főveszedelem lenne a társas életre — elidegenítené a családtól, az ő őshazájától, a ház tűzhelyétől, az ő boldogságának oltárától.

De minő boldogság, mondják sokan, ha a férfi és a nő külön pályán működve, külön szereznek, s kétszeres jövedelmökkel biztosítják, sőt könnyebbé teszik az életet. Meglehet, csakhogy az a külön munka külön helyiséget, s rendszerint kétszeres regieköltséget s nagyobbszámú cselédséget tenne szükségessé. Aztán ez a kétszeres pénzszerzés azért is csalóka számítás, mert ha a fokozott verseny nagyon is csökkenti az egyes pályák jövedelmét: kérdés, hogy a kétszeres kiadás miatt, a férfi és neje tudnának-e annyit keresni, mint a mennyit keresett a férj, a midőn egyedül kellett dolgoznia és szerezni? Ettől fél maga Stuart Mill is, midőn a «nők hódoltsága» című művében ezt mondja: «A versenyben az lenne a legnagyobb baj, ha a férj és neje együttesen csak annyit szerezhetnének, a mennyit az előtt a férfi egyedül szerzett.»

Mit mondjunk ily viszonyok mellett az oly háztájról, a hol gyermekek is vannak? Igaz, hogy a cselédség gondjukat viselné, míg az anya a kenyérért izzad; de vajjon mi fontosabb és becsesebb a gyermekekre nézve: az a több jövedelem-e, vagy az az erkölcsi hatás, melyet anyjuk részéről nélkülözniök kell? Melyik nagyobb baj: az-e, ha egy darab kenyér helyett kettőt kapnak, de erkölcsileg éheznek; vagy ha lelki étvágyukat nem lelketlen cselédség durva keze, hanem az édes anya jóságos szive elégíti ki? Hiszen a háztartás mechanikai részét is úgy végzik a bérért dolgozó idegenek, hogy ha a háziasszony szeme nem ellenőrködik, egyetlen huszonnégy óra váltig elegendő, hogy a házi chaosz megkezdődjék. Azt is tapasztalásból tudjuk, hogy a háztartás egy valóban gondos háziasszonynak felényibe kerül, mint annak, a ki cselédekre bízza házát, s az így megtakarított összeg szintoly fontos a háztartásra, mint a férj keresete. A közmondás szerint, a takarékosság biztos jövedelem mind az egyes ember, mind az egész nemzet háztartásában. Maga Stuart Mill is azt vallja, hogy az a rendes mód, mely szerint a férj szerzi a jövedelmet s neje ellen-

őrzi a háztartási költségeket, mindkét félre nézve rendesen a legalkalmasabb.

A férjes nők professzióí munkájával sok más veszedelem is járna. A leányok elamerikaisodnának: nem találnák többé az élet czélját az anyaiságban s a családi tűzhely gondos őrzésében. Ideálizmusuk megapadna s életök feladata, ambicziójuk tárgya a függetlenség lenne, a mi lassanként elidegenítené a családi élettől. Az ifjú nő úgy gondolkodnék, hogyha neki megvan a maga állása, s ha a maga emberiségéből is megélhet, sőt meg tudja magának szerezni saját kedvteléseit is: ugyan miért kötné le magát a házasság kötelékével? A családtalanság lenne a jelszó, mint ma az Egyesült-Államok némelyikében, legkivált Bostonban, hol egy sereg nő van, kik jobb szeretik erejöket közjótékonysági munkákra fordítni, mint a házas életben értékesítni.

A mellett, hogy e nézetnek a közkeletűsége, esetleg: rendszere megszűntetné a társadalom létalapját, vagy legjobb esetben a családnak a társadalomba való *kitelepítését* eszközölné, megszűntetné még a nő természetének az erkölcsiség magaslataira való emelkedését, s ezzel — mondhatni — erkölcstermő ősi ösztönét is.

Hiszen statisztikai adatok tanusítják, hogy a bűntények elkövetésében nagyobb részesek a férjhez nem ment nők, mint a férjhez mentek. A házas élet a nők erkölcsiségének a legkedvezőbb talajt nyújtja, ellenben izoláltságuk több alkalmat szolgáltat a félrelépésre.

Ezt a tüneményt természetszerűen igazolja az anyaság, mely az örömnek és bánatnak, az önfeláldozásnak és önmegtagadásnak egy egész világa; mely a női szívben a legnemesebb érzelmeket támasztja s azt a frivol vágyaktól és hiábavalóságoktól megtisztítja.

Az anyai örömök az asszonyi szivet eltöltik édes feledéssel az elmúlt szenvedések és gyötrelmek iránt. Hisz' az anya kisdédének édes mosolygásában és hozzáforradó szeretetében gazdag kárpótlást talál hajótörést szenvedett reményeiért és álmaiért. Az anyai szeretetre méltán talál Pál apostol mondása, hogy «min-

dent elfedez, mindent hiszen, mindent remél, mindent eltűr és soha el nem fogy.»

A nő természetének romlására van továbbá *a politikai szereplés s a politikai jogok gyakorlásában a férfiakkal egyenlő osztozkodás.*

A törvényhozók a nőt eleitől fogva, mintegy hallgatólagos egyetértéssel zárták ki a politikai jogokban való részességtől, mert attól féltek, hogy a politika forgószele koczkára teszi kecsöket és szépségöket. A törvényhozóknak ez az eljárása híven tolmácsolta a népeknek azt az ösztönét, mely mindenkor kiérezte, hogyha a nő a házi tűzhely békés hajlékából kikerül, hogy a piacz agitációiban részt vegyen, sokat veszít abból a tiszteletből, melylyel iránta viseltetünk. Aztán a tapasztalat azt tanítja, hogy a nők a politikában nem a békítő angyal, nem a mérséklő elem, hanem féktelen ösztönök pusztításainak a szerzői. Azok az asszonyok, kik a nagy franczia forradalom alkalmával a pártküzdelmekben részt vettek, az erőszakban és kegyetlenségben versenyeztek a férfiakkal, sőt néha túl is tettek rajtok. Voltak köztük, kik dicsekedtek vele, hogy őket a *gillotin furiái*-nak nevezték. Újabban pedig 1870-ben a párisi Commune uralma alkalmával — köztudomás szerint — a nők teljességgel nem voltak a férfiak békéltetői, hanem vad szenvedélyeik felkorbácsolói. Michel Lujza nem szelidségéről ismeretes; s a 80-as években egy asszony, Mme Aveling, mondotta volt New-Yorkban egy szocziálista gyűlésen, hogy: «a szocziálizmus ne békéltessen, hanem legyen a halál és a rémület eszköze.»

A történelem tanúsítása szerint egyedül Plato volt az, ki az ő államszervezetében politikailag a nőket egy sorba helyezi a férfiakkal, hogy osztozkodjanak velök az államvédelem és a hadviselés munkáiban. A házi tűzhelytől ekként a fegyverforgatás elvonván az asszonyt, nem marad, a ki a gyermekek nevelése gondját fölvegye. Ez a baj Platót nem hozza zavarba, mert eltörli a magánvagyont, fölöslegessé teszi a háztartást, s a polgárokat és polgárnőket az állam költségén kívánja elláttatni lakással, élelemmel és ruházattal. A nem életre való gyermekeket pusztulni engedi s az életrevalókat az állam által nevelteti.

Platónak ezt az utopiáját éles kritika alá vette Aristophanes, ki a nőkérdést Nőuralom című darabjában színpadra vitte és a Platό-féle elveket maró gúny tárgyává tette. Ez a szatira a mai nőemanczipáczió hiveire nézve is igen tanúságos. Ime belőle egy pár vonás:

Egy athenæi nő, Praxagora, összegyűjti nehány asszonyismerősét s azt a merész tervét közli velök, hogy a hatalmat kerítsék kezökbe az állam jól felfogott érdekében. «Ha e város kormányát valahogy kezünkre kapnók, jót tennénk vele; mert most se szél nem hajt, sem evező.» A terv valósitása végett az asszonyok csoportja lopva férfizubbonyba burkolva, szakállat és férfisarút kötve s egy kora reggelre hívott népgyűlésben furfangos beszéddel a szavazat többségét magának biztosítván, a hatalmat magához ragadja. A nép rájok bízza a várost, mert «az asszonyok otthonülők, jó felvigyázók; anyák lévén, a harczosokat jobban fogják kímélni; pénzügyben is legkönnyebben segít magán az asszony; azt rá nem szedik: ő szed rá másokat», stb. Aristophanes aztán egész szatirai vervét kifejtve, pellengérre állítja és ostorozza a filozóf szocziális ábrándjait. Úgy tetszik azonban, a Praxagora-féle eszmék kora nem járt le végképen, mert Farnham Éliz, egy amerikai nő, nem régiben hirdette, hogy «eljött már az ideje, midőn a férfiak, a jogbitorlók állatias és durva faja, kénytelenek a nőknek engedni át azt az uralmat, melyet eddigelé az emberiség legnagyobb romlására használtak, mert a nők tökéletesebbek, mint a férfiak; hisz a nő úgy viszonylik a férfihoz, mint a férfi a gorillához.»

Ez a szertelen szenvedélyesség lehetett oka annak, hogy a törvényhozókkal egyértelműen nyilatkoztak a legkiválóbb nők is az asszonyok politikai szerepléséről. Mme de Staël pl. kimondja, hogy semmi sem ellenkezik jobban az ő természetes hivatásukkal, mint az, a mi őket «versenytárs viszonyába hozná a férfiakkal.*» Hasonló nézetben voltak Mme Roland és Georges Sand.

A mily ártalmára van a politika a nőnek, szintoly okosan

* De l'Allemagne III. r., 19. fej.

használkatja befolyását annak a kormányzására a férfiaknál. Hiszen arra kérdésre, hogy «miért teszi X. Y. ezt vagy azt?» — nem az-e gyakran a felelet: «azért mert neje úgy akarja». Hasznos dolog, hogy legyen az életben oly *társadalmi* befolyás is, mely a politikai pártélettől elkülönülten érvényesüljön. Ilyet ritkán fejthetnek ki a férfiak; de annál gyakrabban a nők.

A jóságos isten a nő természetét nagy hatalommal ruházta fel, mindamellett, hogy nem kormányoz államokat, nem visel háborút, nem köt békét és nem szolgáltat igazságot. Ám ezek helyett egy nem kevésbbé fontos, sőt lényegesebb munkát végez: mint egy földi gondviselés igazgatja a mi kis világunknak a családnak látható életműködéseit s kormányozza a társadalmak nagy világa eseményeinek láthatatlan folyását, mert ő adja azoknak a politizáló államférfiaknak az első benyomásokat, a harczoló katonák szivében ő kelti fel korán a hazaszeretet szent tüzét, sőt a mi több, már akkor, mikor még se nem hitves, se nem anya, elkezd szabályokat és törvényeket diktálni a szokásokra és erkölcsökre. És midőn később hitves és anya lesz, ő az, a ki első oltja be ezeket a szokásokat és erkölcsöket gyermekei lelkébe, szövi be tündérújjával azoknak az idegrendszerébe, s írja be vérrendszerébe. Még ez sem elég, mert azután is, gyermekei nevelkedésének egész tartama alatt, ő az első organuma, az élő tolmácsa azoknak az erkölcsi maximáknak, mondhatni hitelveknek, melyeknek a leendő ember és polgár ösztönévé kell lenniök.

A mondottakból természetszerűen következik, hogy a nő hatalma azzal a vonzalommal áll egyenes arányban, melyet kifejt és a melylyel minket megihlet. A nő jelleme határozza meg és dönti el azt a hódolatot, melylyel neki adózik az erősebb nem. Ha egyszerű, szerény és erényes: oly érzelmeket fakaszt a férfi szivében, melyekre büszke, oly nagylelkű érzelmet, mely méltó forrása és mozgatója a fenkölt természetű és nagy akcióknak; de megfordítva is áll az eset, mert ha alattomos, hiú és csapodár: akkor is szerelmi érzetet kelt ugyan, de tisztaság és nemesség nélkül valót, mely lesülyeszti a lelket s összetöri a férfi szivet. Ime ez a pár vonás is eléggé tanuskodik a mellett, hogy a társa-

dalom boldogságában mily oroszlánrésze van a nők jelleme és érzelme fenköltségének és tisztaságának.

Kivonhatjuk tehát fentebbiből mint következtetést a következő két tanúságot: 1. Az asszony, mint az örökké emberies vonások képviselője, arra született, hogy gyöngédségével enyhítse s módosítsa az erő uralkodását, s ennélfogva kerülnie kell a kormányzatban való minden részvételt, mint rá nézve megalázót. 2. Ha tehát a politikai jogok ráruházásával őt úgyvélt hódoltságából föl akarnák emelni, azzal csak fensőségét tennék tönkre. A nő felsősége és befolyása csak azzal a feltétellel valódi, ha megmarad annak, a minek a természet alkotta: nőnek.

III.

Közkeletű igazság, hogy két félkör alkotja az ember szellemi világát: az ismeret és erkölcs. Amaz kiterjedt, mint a csillagos ég, emez mélységes, mint a tenger. De mit ér nekünk az ég a maga csillagaival, ha nincs isteni erő, mely azokat forgassa, ha nincs napfény, mely a virágnak illatot, az élő lényeknek színt adjon.

A rege szerint, mikor isten megalkotta a világot, s készen voltak a nap, hold és csillagok: megteremté a nőt, ki midőn szétnézett: elpirult, s azonnal mozogni kezdettek az égi testek és színt, életet kapott minden élő lény.

Ez a rege híven jellemzi a női szívben lakozó érzés csudás hatását. Az érzelem az az alap, melyből az egész erkölcsi világ felépül, épp mint a hogy az anyagiból épült fel a látható világ.

Az Archimedesek, Aristotelesek, Copernicusok, a Newtonok és Descartesok megalkotják az értelmi universumot, az anyák pedig fölépítik az erkölcsi világot. És a költők *ezt* dicsőítik, *ezt* magyarázzák, kereken kimondván, hogy ha a tiszta erkölcs megromlik, «Róma ledől s rabigába görbed.» Tehát a nők az erkölcsi alkotmány őrei és fentartói. Valamint a népszellem-termelte népdalból ifjodik meg a költői géniusz, szintúgy a társadalom a női szív termelte szokásokból és erkölcsökből merít új életet.

A nők — s legkivált az anyák — az a láthatatlan parlament,

mely ezer évek óta, soha nem szünetelve, az emberi szív leggyöngédebb érzelmeiből szövi és fonja az erkölcsös szokások tündériesen finom fonalszálait, s alkotja a közerkölcsök kodexeit, melyeknek hatása meglátszik az ifjú nemzedék szokásaiban, a felnőttek nemes érzéseiben és cselekvés módjában. Melyik parlamentnek a működése illik inkább a női természethez: azé-e, mely örök időkre szólót alkot, vagy ama másiké, mely néha hónapokon át semmiségekre pazarolja egy-egy nemzet idejét és pénzét? — Könnyű kitalálni.

Kolozsvár.

Felméri Lajos.

DEMETER ISTENASSZONY SZELLEME.*

Olyan körben, a hol tradicziótól szentesített nagy kérdésekkel foglalkoznak, a hol a lelki élet jelenségeit olyan szubtilis figyelemmel nyomozzák, olyan körben aligha vetnek szemet afféle köznapi problemára, a milyen a *kézimunka-oktatás*. Kézimunka, olyan értelemben, a hogy azt a mindennapi élet megköveteli. Szertelenül *földi* gondolat biz az, bármennyire diszítsem is a mythos jelképeivel, akárhogy is rejtegessem hímes takaró alá, mindig kiérzik belőle az a vaskos, reális valami, melytől az iskolát, a nemzeti élet szentegyházát igen távol szeretik tartani.

Vajon nem illeti-e meg az iskolát, mint népnevelő intézményt, hogy egy némely elemi ismeretek kapcsán még más némely elemi gyakorlatokba is bevezesse az ifuságot. Hiszen teszi is, rég idők óta, napról-napra fokozottabb mértékben; csakhogy e tekintetben kevéssé számol a nép életviszonyaival s nehezen bír szabadulni az öröklött szokások kötelékeiből.

A mi népiskoláink, éppen leányiskoláink, elég szép időt fordítanak a kézimunka gyakorlására. Ha ki azonban e studiumot közelről szemléli, a holdkórosságra emlékeztető öntudatlan valamit lát az egész fáradozásban. Tehetősebb szülők gyermekei, egynehány ezer lányka, szemre való díszmunkát produkál, köznapi varrómunkában alig-alig valamit; a szegény nép százezerei pedig épen semmit. Mindennemű statisztikára való hivatkozás nélkül nyugodt lélekkel el lehet mondani, hogy Magyarországon legalább öt millió olyan nő van, kinek a varrásban soha útmutatást nem adtak, pedig ruházkodni mindannyija ruházkodik.

* A Mária Dorottya-egyesület szakosztályi ülésén tartott előadás után.

Tudvalevő dolog, hogy a varrás a nőnevelésnek valósággal prehisztorikus eleme. Évezredek óta csaknem napjainkig a női élet főfő munkakörét a varrás és szövés képezte. Nem is igen messzire kell az emlékezetnek a multba visszakapaszkodnia, hogy eszünkbe jusson az az idő, a mikor anyánk még maga szőtte a vásznat és varrta az inget meg ruhát. És egy-két évtized alatt annyira kipusztult a szép gyakorlat a tűzhely köréből, hogy a szövőszék, elődeink eme köznapi butora, a mi szemünkben holmi fosszilis maradvány hirében áll. Hogy mikép értsük ezt? Egyszerűen úgy, hogy a gépek fejlettebb technikája elölte az egyszerűbb szerszámot.

A gépek technikájával pedig semmiféle emberi erő nem küzdhet, ellene lamentálni pedig annyi volna, mint a negyven napos esőt szidni. A mit Lajos király a haldokló Toldi Miklósnak mondott a puskaporról, az minden időkre illik, a mienkre még inkább, mint minden előzőre.

Egy más körülmény is hozzájárult az idők képének megváltoztatásához. Az utóbbi évtizedekben ugyanis az európai népélet sok olyan gátot taposott le, a melyik útját állotta az emberi érintkezésnek. Mai nap annyira meg van könnyítve az érintkezés, hogy akárhol üsse fel a fejét valamelyes kulturmomentum, híre hamar átjárja egész Európát; és híre után maga a jelenség is mihamarabb föllép. És ez nem csupán a szellemi életre áll, sokkal inkább áll ez a köznapi élet egyik-másik jelenségére, például a ruházkodásra, magára a divatra. Mindez közönségesen ismert dolog s nem szorul bizonyításra. A számunkra nyilatkozó tanulság sem a folyton változó divatban van, hanem abban, hogy *napról-napra szaporodik azon emberek száma, kiknek igényei a ruhaviselésben szerfelett erősek.* Mai nap nem csupán a nagyvárosi nők rendelkeznek gazdag ruhatárral, a kisvárosiak is elég szemesek a velök való versenyben, hogy «az idővel haladhassanak». Sőt a konzervativ viselkedésű paraszt nép is fogékony kezd lenni a módira s csupán olyan tájak népe őrzi még a tradiciózus egyszerűbb ruhaviseletet, a melyiknek szemét a vasút, újság, módezsurnál stb. ki nem nyitotta. És ne ámítsuk magunkat e tekintetben, a vasút, újság és

módezsurnál megteszik a hatásukat, ha ma nem, holnap, ha holnap nem, majd holnapután.

A nyakas debreczeni czivis leánya rendkívül ragaszkodik a pártához, a mátkaság e szép szimbolumához; isten áldja meg érette. Azonban a pártaviselet egy idő óta fogytán van és vele együtt a magyaros ruházkodás is. De nem hinném, sőt nem is szeretném, hogy a férjhez menő kedv apadt volna meg Debreczenben. Egészen másban rejlik a párta «veszedelme». Az iskola, a társaság, meg ismét csak a módezsurnál! . . .

*

Távol legyen tőlem, hogy e jelenségben valami megsiratni valót lássak; a népélet radicziói, ha még olyan szépek is, hódolni kénytelenek az idők árjának és bármennyire szánjuk is, elmohosodnak. Fölibök nőnek könyörtelenül a mindent egyképre formáló demokratikus intézmények, melyek a népéletet minden ízében megerjesztik. Át meg átalakítják nem csupán a gondolkozást, hanem a köznapi szokásokat és külsőségeket is.

Közös egyformát kap a világ minden zugában a külsőségek legpregnánsabb kifejezője, a *ruha* is; a ruha, a mint az utczán jelentkezik, a mint a lakást diszíti, a mint a szobapadlót takarja, a mint az ágyat, asztalt borítja, a mint az ablakot árnyékolja,

Mint fönnebb említém, a ruházkodás szüksége rendkívüli mértékben emelkedett az utóbbi évtizedekben. És szemben e jelenséggel azok száma, kik tűvel bánnak és bánni tudnak, hihetetlenül megapadt. Megapasztotta — és ebben van a tünemény egyik oka, — megapasztotta az, hogy mint minden emberi foglalkozás, a varrás is specziális munkakörré változott, ipari foglalkozás lett.

A varrás technikája is megkivánja azt az áldozatot, hogy a ki benne értékeset akar produkálni, egész életét kell, hogy rászánja.

Így támadhat aztán egy olyan ellentét, hogy midőn hazánkban közel háromszázezer nő mestere a tűnek, ötmillió női kéz neveletlen marad a tűvel való bánásban.

De vigasztalódjunk, a művelt nyugoti népek sem állanak job-

ban e tekintetben. Más népeknél ugyanúgy, vagy talán még inkább kiélesedtek az ellentétek. Csakhogy a nyugoti népek társadalma, kiváltképen a germánfajú társadalom öntudatosan él, törődik véle, keres és talál módot efféle kulturális ferdeségek reparálására. Francziaországban a czentrális államhatalom igyekszik a bajon segíteni. Skandináviában, Angolországban és az Egyesült-Államokban az államhatalomnál intenzivebb erejű társadalom teremt megfelelő intézményeket, hogy a nép milliói a varrás gyakorlatára visszavezettessenek. Igen radikális úton magának az iskolának teszi kötelességévé, hogy a varrás gyakorlatát a nép számára biztosítsa. És e népek iskolái (nem rosszabbak a mieinknél), egyazon rangra emelték a tűt a pennatokkal és a léniával, sőt, uram bocsá... a betűvel.

Talán egy nép sem ment e tekintetben olyan messzire, mint az Egyesült-Államok társadalma.

Egy nép sem törekszik annyira az iskolás lánykát *kézivarrás*ban nevelni, mint az amerikai; nota bene az amerikai nép az, a mely a világot *varrógépei* özönével elárasztja. Az amerikai érti, hogyan kell a fiatalság előtt az olyan studiumot, a milyen a varrás gyakorlata, életszükséggé, sőt életelvvé tenni.

Az Egyesült-Államok nagyobb városai sorban követik egymás példáját a varrás gyakorlatának iskolai rendezésében. Főjellege az áramlatnak az, hogy a munkásság csupán fehér- és ruhavarrásra terjeszkedik ki. Mindennél többet mond e tekintetben az előttem levő «*Tanmenet a filadelfiai nyilvános lányiskolák varró gyakorlataihoz*».

Legyen szabad e tanmenetet, angol eredetijének megfelelő formában, úgy a hogy azt *James Mac Alister* filadelfiai tanfelügyelő adja, közölnöm. Tárgyi ismeretem fogyatékos volta miatt bizonyára elnézik, hogy itt-ott nem találtam meg a kellő magyaros kifejezést. Ki a dologban járatos, el fog benne igazodni e hiányos reprodukczió után is.

Filadelfiában az iskolázás harmadik évében, tehát nyolcz éves korában fogják a lánykát varrógyakorlatra. A négy első év kurzusai öt hónapra terjednek, a következő négy év felső kurzusai

egész esztendőn át tartanak. Más amerikai városok tervei nagyjában megegyeznek a filadelfiaival.

I. Alsó kurzus.

Első év.

Elhelyezkedés, háttartás stb. . . . a varrásnál. A gyűszű használata, a jobb kéz újjai, a bal kéz hogyan tartsa a vásznat, szövetet. Gyakorlatok.

Tű, czérna, öltési gyakorlatok.

Szegély áthajtás, férczelő öltés, varrás. Gyakorlatok a férczek és kisebb öltések pontosságára. Az olló korrekt használata. (Előbb papiroson, s csak azután szöveten.)

Áthajtott szegélyek tűzése, foszlós szélek áthajtása és tűzése.

A «Nevelési bizottság» (iskolaszék) gondoskodjék róla, hogy ha a gyakorlatok megkivánják, beszegendő törülközők, porló kendők s hasonló tárgyak készletben tartassanak.

Második év.

Az első évi gyakorlatok ismétlése, minden gyakorlatra öt percz szánandó.

Előre haladó öltések (running seam), hátraöltés (back-stitch), és a kettő egybekapcsolása. Foszlós szegélyek áttűzdelése. Gyakorlatok az ollóval; kicsiny, egyszerűbb tárgyak kiszabása: gyermekelőke (szakállka), szekrénytakaró stb., melyek mind hazulról is hozhatók.

Harmadik év.

Az előző évek gyakorlatainak ismétlése; mindenikre öt-öt percz szánandó.

Megfordított öltés (reversible seam). Síma varrás előöltéssel, közbe-közbe egy-egy hátraöltéssel, végezetül pedig szegélyezéssel. Gyakorlatok a hátraöltésben foszló szegélyeken; ezzel együtt gyakorlatok a foltozásban.

Síma alsóruhák kiszabása, azonban: «without seam under arm».

Otthonról hozott törülközők, asztalterítők, párna-betétek stb... *beszeghetők*, otthonról hozott tárgyak *foltozhatók*.

Negyedik év.

Az előző munkák rövid gyakorlása.

Síma varrás. Fodrozás, fodoráthajtás és simítás. Fodrok levarrása félig hátralépő öltéssel. Beszövés u. n. stoppolás (Darning) gyakorlása a harisnyán, ruhán. Különböző alsóruhák és kötények kiszabása.

Hazulról hozott munkául szolgálhatnak kötények, alsó ruhák, toilette tükör elé való ruhák; javító munka.

II. Felső kurzus.

Első év.

Apró öltések, közepes és nagy öltések.

Redőzés. (A czérnát ki nem kell húzni a materiából, hogy a redő formáját el ne veszítse).

Síma sűrű öltés. Franczia öltés (?), finom fodrozás. Gomblyukkészítés, czvikli-készítés (Gussets).

Férfi-ing (talán inkább gyermek-ing). Gomblyukak gyakorlásával.

Harisnya-javítás és foltozás.

Alsó nadrágok szabása és elkészítése megállapított mértékekre.

Czipő-zsákok, újjak, kézelők muszlinruhák, síma alsóruhák hazulról hozhatók, hogy az iskolában elkészíttessenek.

Második év.

Rézsut öltések mindenféle rendben. Ruhafodrozás szalagformára levarrva.

Kettős öltés a flanell alsóruhákon, *herring-bone* stitch and *feather* stitch (?).

Gomblyukak.

Czviklis (gored) alsó ruha kiszabása és elkészítése. Gyermek-

nek való síma alsó ruha; fiunak való alsó ing, gallérok, kézelők hazulról hozhatók elkészítés végett.

Harmadik év.

Az előző két év munkásságának gyakorlati áttekintése.

Papir-minták rajzolandók és kiszabandók határozott, adott mértékű alsó-ruhák számára.

Ilyen ruhák számára való materia hazulról hozandó. A növendékek taníttassanak meg a mintát muslinra megfelőleg és gazdaságosan ráilleszteni.

A növendékek magok férczeljék és illeszszék egybe (fitt) a munkát.

Negyedik év.

Az előző évek munkásságának áttekintése. A növendékek magok határozzák meg, hogy mely rendű öltést követelnek meg a ruha különböző darabjai, részei.

Alap gyakorlatok a női ruha készítésében (dressmaking).

Methodusa a szövet és bélés egybeférczelésének; valamint a ruhaderék és az újjak elkészítése módja. Prémezés, diszítés (facing) és zsinórozás, stb.

A tanító mindenrendű javításra ösztönözze a növendékeket.

*

E tanmenet egyike ama sporadikus kisérleteknek, a melyek a gyakorlati élet egy-egy fontos kérdését az általános nevelés számára hasznosítani akarják. Nem kívánom e tervet a magyar tanító elé oda állítani, hogy követésre méltó példának tekintse; dologhoz értő pedagogus bizonyára tudna magán segíteni e nélkül is, ha a varrás methodikáját összefüggő rendbe akarná szedni. A dologgal járó tévedésektől ez a minta kevésbé fogja megóvni, mint ha a maga tapasztalatai erején próbál effélét megszerkeszteni. Tanulságot azonban és az ilyrendű tanmeneteknek előttünk az ad értéket, hogy az amerikai tanító mennyire kinőtt az óvilág tradicziózus szelleme alól, mely szellem a népnevelés legfőbb ideálját abban látja, hogy a nagy tömeget $a-b=ab$-bal boldogítsa. Milyen komoly oda-

adással, mennyi teremtő kedvvel lát hozzá az amerikai tanító, hogy az *uralkodó kézműves foglalkozásokat, e foglalkozások technikájának elemeit a köznevelés számára értékesítse;* milyen éles a szeme, egészséges a tapintata, hogy *a gyakorlat ezer meg ezer forgácsából egybeválogassa azt, a mi az élet és az iskola közötti nagy szakadékot áthidalja.* A mit a filadelfiai tanító * a varrás gyakorlatában művel, azt teszi a boston-i (Massachussets) a főzésben és házi gazdaságban, azt a Lafayette-i (Indiána-állam) a czukrászatban és gyümölcsbefőzésben, azt a többi az ő lokális viszonyaiknak megfelelő foglalkozásokban.

*

De nem csupán odaát érzik szükségét, hogy az élet legfontosabb kérdéseit az iskolai nevelés útján kell megoldani; idehaza, a a vén Európában is kezd az iskola a társadalmi élet szükségeivel számot vetni. Mi magunk, a kik bizonyára édes kevés impulzust kapunk az amerikai szellemtől, mi magunk is elég fogékonyak vagyunk mai nap egy olyan kérdés iránt, hogy *tulajdonképen mit vár a nép-élet az iskolától.* (Iskolán értve mindig azt az intézményt, mely a nép millióinak alapnevelést ad.) Eléggé érettek vagyunk rá és jelentőségét be tudjuk látni, hogy *egy népet lehet és kell nevelés útján produktivitásra szoktatni.* E gondolat volna magva szerény elmélkedésemnek; e gondolat révén mertem neki a Demeter mithosával ékeskedő czímet adni. A mithosi világnézet szerint Demeter nevelte rá a görögöket, hogy szántsanak földet, vessenek magot a barázdába, ültessenek fát; rászoktatta őket az állattenyésztésre és a községi életre. E világnézeten épült föl a historiai görög társadalom, e világnézeten táplált erő fakasztotta a görög kultura legszebb virágait.

Minket e helyütt a *demeteri gondolat* csupán annyiban érdekel, a mennyiben *egy nép produktivitását fejezi ki.* Annak idején isteni eredetet tulajdonított a néphit e gondolatnak; mai nap azonban a földön jár, szemmel látható, kézzel fogható lett; benne

* Amerikában a tanító és tanítónő közt nem tesznek különbséget, különben pedig az utóbbi számban is, befolyásra nézve is uralkodik.

él a köztudatban, áthatja az emberi intézményeket, sőt itt-ott életszükséggé, életelvvé fokozódott.

Mi magyarok a demeteri gondolatból hozzánk közelebb eső tanulságokat is meríthetnénk. Hazánk földje rendkívül termékeny, alig lesz egy rögöcske az országban, mely kertészetre alkalmas ne volna, egy tenyérnyi kis hely, melyen gyümölcsfa meg nem élhetne. Azonban mégis ezerekre megy azon községek száma, a melyek annyi kertészetet, gyümölcstenyésztést nem űznek, a mennyit a maguk szegényes asztala megkívánna. Pedig jól tudjuk, hogy ama millió meg millió szegény ember asztala — kivált télvíz idején — szűkiben van afféle eledelnek, melyet a kert meg a gyümölcsfa terem. Sőt gyakran hallani, hogy egynémelyik tájékra azért nem mennek nyaralni fővárosi családok, mert a föld népe nem produkál kerti veteményeket. Sapienti sat . . .

Ezzel szemben meg mit látunk? A magyar nép helyenként olyan gyakorlatot mutathat föl a kertészet és gyümölcstermelés egynémely ágában, hogy hozzá foghatót ritka nép ismer. A hevesi dinnye, a kecskeméti alma, a bihari cseresznye, meggy, egy-egy vidék káposztája, sárga répája elevenen példázza a magyar nép kertészkedő talentumát.

Azonban hol a tanító, ki a nép e termő erejére szemet vessen, ki az életadó tapasztalatok tanulságait az általános nevelés számára értékesítse és a nemes tradicziót a következő generácziónak lelkébe oltsa? — Henye kérdés, mert a szűkkeblűség e napjaiban aligha illethetnők váddal a tanítót, kivált olyan ügyben, a mely a társadalomtól várja megoldását. Mindamellett első sorban a magyar tanító és a magyar pap az, ki hivatva lesz alapjait lerakni ama pedagogiai gondolatnak, mely a népben az egészséges produkczió elvét öntudatra serkenti. A pap és a tanító tudja az utat ama nemes harmónia megteremtéséhez, mely milliók erkölcsi fejlődése és gazdasági izmosodása érdekében szükséges.

Volt a magyar népnek egy tanítója, egy a sok között, kinek bölcsesége a nemzeti élet sötét napjaiban világosságot sugárzott hívei lelkébe, ki egy naptár szerény lapjain prédikálta a magyarságnak a demeteri gondolatot. Majer István, az agg egyházfejede-

lem az, ki évek hosszú során keresztül szerkesztette «*István bácsi Naptárát*». Amaz eszméket, melyek jelen elmélkedésnek alapját teszik, István bácsi már harmincz évvel ezelőtt hintette el hívei körében; és híveinek száma nagy volt, naptárát még protestáns vidéken is örömmel vásárolták. Valósággal családi könyve volt az a magyarságnak az ötvenes és hatvanas években. István bácsi útmutatásai atyai oktatást adtak a népnek az egészséges életmódra épp úgy, mint gyakorlati regulákat a községi adminisztráczióra. Nem kicsinylette részletes utasítást adni minden olyan momentumra, mely tanulságos lehet a talajjavítás körében épp olyan mértékben, mint egynémely vetemény raczionális termelése körül. Nem feledte az aszalás és gyümölcs-befőzés ismereteit taglalni. Időnként pedig egy-egy külföldi ipariskola munkásságát (sőt varró iskoláit is) is bemutatta.

Ha minden sorából a keresztény pap érzülete nem sugárzanék, azt lehetne hinni, hogy Demeter istenasszony egy híve szállott le a magyar nép közé, hogy azt a produktivitás szellemével áthassa. István bácsi naptárainak hosszú sorából egy *keresztény Triptolemus* szól hozzánk.

*

A hatvanas évek politikai küzdelmei és egyébrendű kulturkérdések elvonták a magyar társadalmat attól, hogy erejét István bácsi áldásos eszméinek szentelje és tanításainak gyakorlati végrehajtásáról gondoskodjék. Azok pedig, kik annak idején a népnevelés ügyét gondozták, hódolván az idők árjának, inkább a szellemi nevelés problemáinak megoldására fordították erejöket.

A magyar nép millióinak gyakorlati nevelése olyan temérdek munkát követel, hogy a törvényhozás egymaga aligha volna képes annak ágas-bogas szövevényét egyengetni; oda intenziv aprólékos törődés szükséges, a mit első sorban egy fogékony és áldozatra kész társadalomtól várhatni. És nem éppen az anyagi áldozat az, a miben a társadalom részvételének sikere lakozik. Hogy népünk százezerei a demeteri gondolat gyakorlatában neveltessenek, mindig szem előtt tartandók ama lokális dispozicziók, a melyek a nevelés munkáját érintik. Egy-egy tájék talaja, a nép munkaereje,

képességei, öröklött szokásai, izlése, természetadta forrásai, szerzett tapasztalatai, stb. mind, mind irányt adnak és kell, hogy adjanak. Ki mástól várhatni eligazító útmutatást, sőt pozitiv inicziativát e tekintetben, mint ama műveltektől, kik egy-egy város, egy-egy tájék lakosságának tanácsadói, vezetői. A pap, az orvos, az ügyvéd, a törvényhatóságok tagjai — szóval azok, kik a társadalom kovászát teszik — legközelebb állanak ahhoz, hogy a népéletet izmosító gondolatoknak talajt teremtsenek. Az ő belátásuk dönthet benne, hogy tájékukon zöldséget, virágot vagy gyümölcsöt termeszszen a föld népe; ők mérlegelhetik, hogy a téli hónapok idejét szerszámok készítésével, varró munkával, kalapfonással vagy mi egyébbel töltsék el a különben dologtalan henyélő százezerek. Nota bene *dologtalan henyélő százezerek*, mivel soha senki azokat produktiv munkára nem oktatta.

Maga a kérdés pedig könnyebben megoldható, semmint hiszszük. Gazdasági és társadalmi egyesületek itt-ott régideje szolgálnak az eszmének; maga az államhatalom is tőletelhetőleg útját egyengeti, hogy tanítóink egynémely gyakorlati munkában kellő képzést nyerjenek; ez idő szerint a közoktatásügyi tanács is komolyan hozzálát, hogy a kézimunka-oktatást a tanítóképzés organikus elemévé tegye. Azonban a közönség részvétlensége, közönye nem igen serkenti a társadalmilag egyébként is erőtelen tanítót e bonyodalmas diszcziplina fölvételére. Sikert e tekintetben csak az állam és társadalom közös munkásságától várhatni: amaz életet ad a a nemes törekvésnek, emez pedig ápolja és gyümölcsözteti azt.

*

A folyó iskolai évben megalakul az országos slöjd-egyesület; ez intézmény első lépést teszen ama problema megoldására, hogy a gazdasági nevelés társadalmilag terjesztessék. Munkásságának körvonásait kezdetben a főváros viszonyai, tehát a városi népélet nevelési igényei szabják meg. Fiuknak szolgáló első műhelyét *fa*- és *karton*-munkák gyakorlatára rendezi be. Hogy a társadalomnak is kellő érzéke van az eszme iránt, mutatja a főváros példája, a mennyiben árvaházaiban már az idén fölveszi a slöjd gyakorlatát, bizonyitja egész sora ama vidéki városoknak, a melyek azonnal

készek nyomába lépni Budapestnek. S ha tanítóink közt — a miben nincs ok kétkedni — találkoznak vállalkozók egynémely gyakorlat elsajátítására, el nem marad a társadalom, hogy tanácscsal és kalácscsal támogassa őket a nevelés ez áldásos munkájában.

Gondja lesz majdan a slöjd-egyesületnek kellő tájékoztatást adni az ország bármely részén élő tanítónak, hogyan érvényesítse erejét egy-egy olyan munkanemben, melyet a lokális diszpozicziók követelnek. De nem csupán tájékoztatást fog adni, hanem a szervezendő iskolai műhelyekben oktatni is kívánja a tanítóságot, és — a mi nem utolsó — oda fog hatni, hogy községek, erkölcsi hatóságok kellőleg javadalmazzák a tanítóik e rendű munkásságát.

Ily úton remélhető, hogy elegen lesznek, kik a maguk jól felfogott érdekéből is, de az ügy nemzeti nagy jelentőségénél fogva is, örömmel betérnek majd heti pár órára a slöjdműhelybe s nem fogják horribilisnek tartani köznapi szerszámokkal megbarátkozni.

Nem utolsó gondja lesz a slöjd-egyesületnek, hogy munkássága körében a női kézimunka-oktatás gyakorlatának is érvényt szerezzen. Annál könnyebben teheti, mivel a varrás-oktatás városi iskoláinkban annyira fejlődött, hogy éppen csak a meglevő alapon is a rendelkezésünkre álló tömérdek tapasztalattal könnyen alkothat normát a női kézimunka intenzívebb oktatására. Tanítónőink hivatása lesz majd a tapasztalatok e labirintjében világos rendet teremteni. Bízom benne, hogy akad majd köztük nem egy, ki ha számot vet a tanításra fordított fáradozással és a fáradozás gyümölcsével, nem marad az általános kézimunka-oktatásért folyó küzdelemben az apathikus szemléletnél, hanem maga is hozzálát a fontos nevelési problema megoldásához. Ki melyik szerszámhoz esküdjék, hol melyes foglalkozást ápolja az iskola — arra majd a küzdelem folyamán magától megjön a felelet.

Budapest. Guttenberg Pál.

A POLGÁRI LEÁNYISKOLÁK MAGYARNYELVI DOLGOZATAIRÓL.

(Vonatkozással Józsa Menyhért közleményére).

Józsa M. kartársunk igen hasznos dolgot mívelt, midőn az írásbeli dolgozatokról s azok javításáról e lapok hasábjain értekezett. Oly fontos ügyről van szó, hogy a fölötte folytatandó eszmecsere nagy hasznára válhatnék a nyelvoktatás előmozditásának. Tisztelt kartársammal együtt tehát magam is nagyon örvendenék annak, ha a szaktanárok és tanítónők közül minél többen adnák elő e tárgyról nézeteiket.

Tagadhatatlan ugyanis, hogy a nyelvoktatás legfőbb czélja az értelmes (kellően hangsúlyozott) olvasás, a helyesírás, valamint a világos és szabatos gondolatkifejezés mellett a növendékek értelmi, kedélyi és erkölcsi képzése. Ennek eszközei pedig: a nyelvtan, az olvasmánytárgyalás (olvastatás) és az írásbeli dolgozatok készítése.

Ha a nyelvtan tanításában kizárólagosan csak *a helyes beszéd és írás* czélját tartjuk szem előtt s az ezek elsajátítására *nélkülözhetetlen* nyelvtani ismeretekre szorítkozunk, akkor osztályonkint heti egy óránál többet nem kell arra fordítanunk. A többi órák tehát olvasmánytárgyalásra és írásbeli dolgozatokra szentelhetők. Mindkettőt a négyévi tanidőre (I—IV. osztály) kiterjedő s gondosan kidolgozott *terv* szerint kell eszközölnünk, *hogy egyúttal a két felsőbb osztály irálytani és irodalomtörténeti oktatásának előkészítésére is szolgáljanak.* Ehhez képest az I. és II. osztályban a prózai olvasmányok közül tárgyalandók: elbeszélések, mondák, regék, mesék, példázatok, 1—2 regepéldázat, leirások,

életrajzok, levelek; — a költemények közül osztályonként 10—10 epikai és lírai költemény, melyek a négyévi tanidőre előre megállapított terv szerint olyképen válogatandók meg, hogy az újabbkori nevezetesebb költők képviselve, s azonfölül azokon a költői műfajok, a ritmus, a szokottabb verslábak, rímek, versszakok, a képletek és alakzatok stb. szemléltethetők legyenek. Az által, hogy az irály- és verstani, valamint az irodalmi oktatást már a két alsóbb osztályban is *tervszerűen* előkészítjük, a III. és IV. osztályban, annyival több időt szentelhetünk az olvasmányoknak és *az írásbeli dolgozatoknak.*

Az olvasmány- és költemény-tárgyalásnak elengedhetetlen követelménye *a tartalom elmondatása* a növendékek saját szavaival, különös tekintettel a fogalmazványok előkészítésére. A tartalom egyszerű elbeszélését követi fokozatosan a tartalom kivonatozása, a dispozició föltüntetése a táblán, a tartalmi kibővítés, 1—2 utánzat stb. Mindez természetesen csak *szóbelileg*, az olvasmánytárgyalás keretében, de határozott terv szerint a végből, hogy a két felsőbb osztályban sorra kerülő *fogalmazványok* írásbeli kidolgozása már az I. és II. osztálytól fogva hathatósan *előkészíttessék.*

Kiváló súlyt fektetek e fogalmazási előgyakorlatokra azért, hogy a III. és IV. osztály írásbeli dolgozatainak előkészítése majdan ez osztályokban kevesebb időt vegyen igénybe. Sok évi tapasztalatom ugyanis arról tanúskodik, hogy a *kéthetenkénti* dolgozatok mellett a polgári leányiskolai növendékek a IV. osztály befejeztéig sem a helyesírást, sem a fogalmazást nem sajátíthatják el kielégítő módon. Lehet, hogy magyarajkú lakossággal biró vidékeken s a növendékek jobb népiskolai előképzettsége mellett a kitüzött czél a kéthetenkénti dolgozatokkal is elérhető, de nemzetiségi vidékeken, a népiskolák mai állapota mellett, semmi esetre sem. Épen ezért a múlt tanév óta intézetünkben *hetenkint* iratunk 1—1 iskolai dolgozatot az I. és II. osztályban, s havonkint legalább 3 fogalmazványt (2 iskolai és 1 házi dolgozatot) a III. és IV. osztályban. Ily beosztás mellett — számbavéve a szünnapokat — egész éven át az I. és II. osztályban 28—28 helyesírási dolgozat

(másolás, tollbamondás, emlékezetből való írás), a III. és IV. osztályban pedig 25—25 fogalmazvány (levelek, ügyiratok, elbeszélések, leírások, tartalmi kivonatozások és kibővítések, átalakítások, utánzatok es fordítások) iratható. Mondanom sem kell, hogy a polgáriskolában elesnek a franczia- és angol dolgozatok, hogy tehát a magyar dolgozatok mellett csak német írásbeli munkák fordúlnak elő. Házi dolgozat pedig az I. és II. osztályban egyáltalán nem, a III. és IV. osztályban pedig havonkint csak 1—1 dolgozat adatik föl otthon való kidolgozásra.

Hogy a fogalmazványok előkészítése és javítása sok időt igényel, az tagadhatatlan. Épen ezért az előkészítés fontos munkáját előre megállapított terv szerint az olvasmánytárgyalással kapcsolatosan kell végezni. Kezdetét veszi pedig az előkészítés már az I. és II. osztályban, a fennebb érintett szóbeli előgyakorlatokkal. Nagy mulasztást követ el a tanár, ha az olvasmányok tartalmának elmondatását — figyelemmel a fogalmazás előkészítésére — az I. és II. osztályban elhanyagolja. Ne csudálkozék akkor, ha a fogalmazványok a III. és IV. osztályban sehogy sem sikerülnek.

Igaza van azonban Józsa kartársunknak, midőn arról panaszkodik, hogy az olvasókönyvek az írásbeli dolgozatok czéljaira csaknem hasznavehetlenek. Oly hiba ez, mely roppant bénítólag hat a tanár munkájára s kimondhatatlan kárára van a magyar nyelvi oktatás ügyének különösen nemzetiségi vidékeken. *A nem magyarajkú lakossággal bíró községekben fennálló polgári- és felsőbb leányiskolák sajátlagos nyelvi viszonyaihoz alkalmazott olvasókönyvek kiadása elsőrendű tanügyi követelmény.* Ismételten intéztünk fölterjesztést ez iránt a magas tanügyi kormányhoz; tegyék meg ezt a többi iskolák is, s akkor talán segítve lesz bajunkon.

Még azon esetben is, ha a fogalmazványok előkészítését a fennebbiek értelmében az olvasmánytárgyalással kapcsolatosan végezzük, az írásbeli dolgozatok iratása és javítása heti 2 órát vesz igénybe. Épen ezért a magyarnyelvi órák számát intézetünkben, magas miniszteri engedélylyel, osztályonkint heti 1—1 órával szaporítottuk. E szerint az I. osztályban 5, a II—IV. osztály-

ban pedig 4—4 órát fordítunk a magyar nyelv tanítására. Ez órákat az elérendő czél tekintetéből a következőképen használjuk föl:

I. oszt.:	olvasás	2	óra,	helyesírás		2	óra,	nyelvtan	1 óra.
II. « :	«	1	« ,	«		2	« ,	«	1 « .
III. « :	«	1	« ,	irálytan		2	« ,	«	1 « .
IV. « :	«	2	« ,	fogalmazvány		2	« .		

Megjegyzendő, hogy az irálytani ismereteket a III. osztályban kiválóképen *gyakorlati úton*, a fogalmazványok, levelek és ügyiratok előkészítése, iratása és javítása kapcsán sajátítják el a növendékek. A IV. osztályban pedig a költői műfajokat a kiválóbb magyar írók ismertetésével, az időmértékes verselés főbb formáit — szorosan a tanterv követelménye szerint — az *olvasmányok alapján* tanítjuk. Hogy az irály-, verstani és irodalmi oktatás miképen lesz előkészítve már az I. osztálytól fogva, arról fennebb volt szó.

A mondottakból kitünik, hogy helyes beosztás- es tervszerű eljárással a III. és IV. osztályban elég időt nyerünk a fogalmazványok előkészítésére és javítására, még azon esetben is, ha havonkint 3 (két iskolai és egy házi) dolgozatot készíttetünk. Igazat adok Józsa kartársunknak abban, hogy megkönnyíti ebbeli munkánkat a *levelek* iratása, amennyiben ezek egyszerűebbek, rövidek s több okból ajánlatosak a leányiskolában. Az intézetünkben megállapított tervezet szerint is a fogalmazványok felerészben levelek és ügyiratok. Az utóbbiakból természetesen csak annyi, a mennyit a tanterv követel. Különben meg kell jegyeznem, hogy a fogalmazványoknál általában lehető *rövidségre* törekedünk. Keveset, de jól. A mi pedig a dolgozatok javításának terhes munkáját illeti, azon némileg olyképen segíthetünk, ha a nyelvek tanítását az egyes tanárok között megosztjuk. Tanítson *A* a páros, *B* pedig a páratlan osztályokban váltakozva, hogy mindegyikök saját növendékeit vigye föl az I. osztálytól a IV. (s illetőleg a VI.) osztályig, s tanítson *A* is, *B* is a magyar nyelv mellett földrajzot, történelmet stb. Hasonlóképen osztandó be a német nyelv tanítása is.

A polgári leányiskolában pedig azonfölül még a közoktatási kormány föladata lenne a tanárok terhén könnyíteni azáltal, hogy azok heti óraszámát 22—24 óráról leszállítaná heti 18 órára. Ha a felsőbb leányiskolai tanár panaszkodik a gyakorlatok javítása miatt heti 16—18 órája mellett, mit szóljon hozzá a polgáriskolai tanár az ő heti 22—24 órájával?

Könnyítsünk tehát a tanár munkáján, a mennyire csak lehet, de semmi esetre sem a dolgozatok számának leszállításával. A helyesírást és fogalmazást bizony csak sokszoros s tervszerű gyakorlás útján sajátíthatja el a növendék. A nyelvoktatás tulajdonképeni és legfőbb czélja pedig elvégre is nem más, mint hogy a növendékek *értelmesen olvasni, meg világosan és szabatosan beszélni és írni* tudjanak. Ennek a czélnak szolgálatába kell terelnünk a nyelvtant, olvasást és olvasmánytárgyalást, irálytant, sőt még az irodalomtörténeti ismereteket is. Az irodalmi olvasmányok sokféle módon értékesíthetők fogalmazványi előkészítésekre, mit a szakavatott buzgó tanár soha sem fog elmulasztani. S bizony megbocsáthatatlan hiba, ha a növendékek a nyelvtan, irály- és verstan, meg az irodalomtörténet kimerítőbb tárgyalása miatt nem tanulnak meg helyesen beszélni, írni meg fogalmazni!

Áttérve a szorosabb értelemben vett *helyesirási* gyakorlatokra, Józsa kartársunk szerint «már ezen fokon is összefüggő elbeszélést vagy leírást tanácsos a dolgozat tárgyául választani s nem összefüggés nélküli mondatokat, hogy a növendék jó eleve szokjék az összefüggő előadásmódhoz. A diktátumokat *tervszerűleg*, mindig bizonyos helyesirási törvény begyakorlását szem előtt tartva, fokozatosan czélszerű kijelölni. Ennek hiányában a legfontosabb helyesírási szabályoknak begyakorlása a véletlen esélyeitől függene». Igen helyes megjegyzés. Csakhogy az osztályban használt olvasókönyvből (a mint azt Józsa kartársunk alább szintén megkívánja) mindenkor bizonyos helyesírási törvény begyakorlását czélzó fokozatos, tervszerű diktátumot találni aligha sikerül. Kezdetben mi is alkalmaztuk az eljárás e módját, de csakhamar eltértünk tőle. Megint csak azt mondhatom: magyarajkú növendékekkel biró iskolákban, avagy nemzetiségi vidékeken, *jó népiskolai*

előképzettség mellett, az összefüggő diktátumnak talán előny adható, de nem-magyarajkú s gyenge előképzettségű növendékek oktatásánál *a helyesírási nehézségek* alapján tervszerűen összeállított mondatokból álló diktatumok mellett kell maradnunk.

Intézetünkben az I. és II. osztály számára a jelzett szempontból összeállított diktatumok ez idő szerinti tervezete a következő:

Helyesírási gyakorlatok.

(Másolás, tollbamondás, emlékezetből való írás.)

I. osztály.

1. Másolás.
2. 3. Szótagolás.
4. Rövid és hosszú magánhangzók: *i, ü — í, ű.*
5. Folytatás: *u, o, ö — ú, ó, ő.*
6. Kemény és lágy mássalhangzók: *p, b.*
7. Folytatás: *d, t.*
8. « *gy, k.*
9. « *f, v.*
10. A többi mássalhangzók: *l, m, n, r.*
11. Folytatás: *sz, z.*
12. « *s, zs.*
13. A többi összetett mássalhangzók: *cz, cs.*
14. Folytatás: *gy, ty.*
15. « *ly, ny.*
16. Az összetett mássalhangzók csonkítva.
17. A tárgyrag írása.
18—20. Hangváltozások: *-val, -vel; -vá, -vé.* (A mássalhangzók kettőzése: *bb, pp, dd, tt* stb.)
21—22. Birtokragok (*tyj, nyj*; a *j* hasonulása).
23. A névmások ragozásánál előforduló hangváltozások (abban, azzal stb.)
24. A *j* hasonulása a jelentő mód jelen idejében.
25. A múlt idő ragjának írása.
26. Az *ik*-es igék és az *ig* ragos szók írása.
27. Irás emlékezetből (elbeszélés)
28. Irás emlékezetből (költemény tartalma).

II. osztály.

1. A *cz, tsz, dsz, dz*-vel irandó szók.
2. Az igeragozásnál előforduló hangváltozások: *-s, -sz, -z* végű tők.
3. A kötő mód *j* jegyének hasonulása: *-t* végű tők.
4. Folytatás: *-tsz* végű tők.
5. « hadjad, hadd, áldjad, áldd stb.
6. Az *sz*-szel bővülő törzsek.
7—8. A *c*-vel bővülő törzsek.
9. A névutók írása.
10. Egyes határozók és igekötők írása (benn, bent, benrekedt, ellátogat.)
11. Főnévképzők.
12. Melléknévképzők.
13. Igeképzők (szenvedő és míveltető igék).
14. Irás emlékezetből (elbeszélés).
15. Rokonalakú és hangzású szók.
16. Irás emlékezetből (elbeszélés).
17. Ikerszók írása.
18. Irás emlékezetből (leírás).
19. Összetett szók írása.
20. Irás emlékezetből (leírás).
21. Összetett helynevek írása.
22. Irás emlékezetből (költemény tartalma).
23. Régi magyar családnevek írása.
24. Irás emlékezetből (költemény tartalma).
25. Számoknak betűkkel való kiírása.
26. Irás emlékezetből (levél).
27. Idegen szók írása.
28. Irás emlékezetből (levél).

A fentebbi terv szerint csoportosított tollbamondási gyakorlatok előkészitése a következőképen történik. Vegyük például a

b és *p* írásának begyakorlására szánt diktátumot. A tanár váltakozva 1—1 növendéket a táblához szólit, a többiek a padban egy e czélra rendelt füzetet használnak; diktálás után iratnak az e czélra előre megválasztott szók s esetleg a szóban forgó két mássalhangzó alkalmazásának érzékeltetésére szolgáló mondatok. Erre következik azután, az írásbeli dolgozatra szánt órában, a megfelelő diktátum, melyet a növendékek a rendes gyakorlatok füzetébe irnak.

A mennyiben a helyesirási előgyakorlatokra kijelölt szók és mondatok irása nyelvtani szabályra támaszkodik, ez természetesen eleve jól megértetendő a növendékekkel. Igy pl. a *t* tárgyrag, a múlt idő ragja, a fokragok, a hangváltozások stb.

Ha ez előgyakorlatokat valamely helyesirási könyvecske alapján végezzük s ugyanabból választjuk a diktátumokat is, akkor az aláhuzott hibák utánjavítását, a tanár megfelelő magyarázata után, otthon végezhetik maguk a növendékek. Hoffmann Mór: «A magyar helyesirás» czimű 20 krajczáros könyvecskéje igen hasznavehető lenne e czélra, ha *a nyelvtani alapot* nagyobb figyelemben részesitette s a növendékek képzettségéhez alkalmazott *könnyebb* mondatokat választott volna.

Tervezetünkben a Józsa kartársunk által kivánt összefüggő elbeszélések és leirások is szerepelnek diktátum gyanánt, természetesen a tárgyalt olvasmányokból válogatott összefüggő részek alakjában. E diktátumok kiválóképpen a II. osztály helyesirási gyakorlatainál érvényesithetők s egyúttal az *irásjelek* használatának begyakorlására is szolgálnak. E végből tollbamondáskor a tanár csakis a *pont* jelzésére utasitja a növendékeket. A diktátum befejeztével következik azután annak figyelmes elolvastatása pontról pontra, miközben a tanár útbaigazitása s magyarázata alapján a növendékek rávezettetnek a vessző, pontosvessző, kettőspont, idézőjel stb. alkalmazására. Ily módon legsikeresebben tanitható az irásjelek használata. Az I. osztályban is adható nehány összefüggő diktátum; igy különösen a 16., 17., 18—20. és 25. pont alatt fölsoroltak begyakorlására.

Nem magyarajkú lakossággal biró vidékeken a tollbamon-

dások — összefüggő elbeszélések és leírások alakjában — még a III. osztályban sem mellőzhetők teljesen. Összeköthetők ezek különben a levelek és ügyiratok tanításával is olyképpen, hogy koronkint 1—1 levelet avagy ügyiratot diktálunk, melyhez hasonló tárgyút azután a növendékek a következő alkalommal maguk fogalmaznak.

A fogalmazványok tanításáról, mint a III. és IV. osztály írásbeli dolgozatainak tárgyáról, legyen szabad más alkalommal szólanom tüzetesebben. Itt csak annyit jegyzek még meg, hogy intézetünkben a magyar nyelv tanítása szoros kapcsolatba hozatik a német nyelvvel, oly formán, hogy valamint a nyelv-, irály- és költészettanban, úgy a fogalmazványok tanításában is a magyar nyelv tanára folyton támaszkodhatik a német nyelven, mint anyanyelven előzőleg tanultakra. S ha minden fáradságunk, tervszerűségünk s a leggondosabb körültekintésünk daczára a helyesírás- és fogalmazásban elért eredmény még sem elégíti ki várakozásunkat, annak okát részint a tárgy természetében, részint a növendékek hiányos magyarnyelvi előképzettségében, részint pedig — mondjuk ki nyiltan — az olvasókönyvek alkalmatlan voltában kell keresnünk.

Kismarton. Krammer József.

A NÉMET NEVELŐNŐK LONDONI OTTHONÁRÓL.

A «Lehrerin in Schule u. Haus» cz. pedagogiai folyóiratban *von der Lage* német nevelőnő, igen érdekesen írja le londoni Otthonukban tett látogatását. Az olvasó szinte oda kivánkozik abba a verőfényes, virágos hajlékba, abba a meghitt, bizalmas légkörbe, mely a mivelt és jó emberek társaságát oly vonzóvá teszi.

A német tanitónők londoni Otthona a Wyndham Place 16. számú házban van.

A szerény bérház helyett, mely 15 évvel ezelőtt fogadá be az alapitókat és első tagokat, ma két kényelmes épület képezi az intézet tulajdonát. A személyes tapasztalatokat szerzett Lage k. a. hálás megemlékezések között a következőkben ismerteti. Berendezése minden részletében angol kényelemre és német kedélyességre vall. A gazdasági mellékhelyiségek a földszinten vannak, s a frissen sülő pogácsa illata lecsal a konyhába, hol két tanitónőt látunk elfoglalva ez ízletes sütemény készitésével, míg a vasaló szobában egy másik kartársnő utazása közben összegyürt ruháját vasalgatja; innen egy úti bőröndökkel megtöltött szobába érünk, a hol az érkezők vagy távozók a csomagolást szokták végezni.

Földszint van elhelyezve az olvasóterem is.

Lépjünk be. Két nagy, színes üvegű ablaka párkányain jól ápolt, nyiló virágok, a terem közepén két hosszú asztal, rajta irókészletek, London látképe, s az idegen tájékoztatására Angolhon térképe, a falak hosszában könyvtárak. A falon függő felirat a belépőket hallgatásra inti. Jól esik itt, e zavartalan csendben az olvasás, az olvasottak feletti elmélkedés.

Adelmann és Gaudian igazgatónők irodájában az ú. n. officeban hatalmas iró-asztal az ablakok közt, a nagy levéltár rekeszei-

ben pedig levélcsomagok, okmányok és az egyletet ismertető füzetek gazdag gyűjteménye vannak a tagok felvilágosítása czéljából az igazgatók kezeügyében.

Itt fogadják az igazgatónők Angolhon előkelő hölgyeit, a kik ide fordulnak német nevelőnőkért gyermekeik mellé.* E szobában áll zongora is azok számára, a kik zenei készültségüket tartoznak bemutatni. Innen kis mellékajtó vezet az ú. n. Interview-szobába, a hol az urhölgyek bizalmasabb társalgás alapján óhajtanak tájékozódni leendő nevelőnőjük egyénisége és modora felől.

És hogy német kartársnőink mennyire hálásak e kis szoba iránt, melyből nem egy közülök lépett ki az áldásos munka, a boldog megelégedés mezejére, tanusítja az sok ízléses szobadísz, aquarium, jardinière stb., melylyel szeretetteljesen felékesítették.

Magánügyeiket az office-ban intézik el a tagok az igazgatónőkkel. Itt helyezik el ideiglenesen pénzkészletüket megőrzés végett, itt váltják be német árfolyamú pénzüket angolra, itt kérnek utbaigazítást az angol családoknál követendő maguktartását illetőleg, és jó tanácscsal, szeretetteljes utasításokkal ellátva bátran indulnak innen új működésük terére. Van az intézetnek egy nagy szekrényben házi gyógyszertára is, felszerelve minden kigondolható gyógyszerrel, mert a derék igazgatók gazdag tapasztalataik nyomán a tagok kisebb bajait maguk gyógykezelik sok sikerrel, és nem egy fenyegető súlyosabb betegségnek veszik elejét gyors segélyükkel, bölcs előrelátásukkal. S hogy mily önfeláldozó, anyai szeretettel ápolják betegeiket a teljesen elkülönített sanatóriumban, annak csak azok a szerencsésen felgyógyultak a megmondhatói, kiknek szemében a hála könyét láttuk csillogni.

Egyszerre sajátságos hang veri fel a ház ünnepélyes csendjét; ez a «gong» hangja, mely a lunch-höz hív. Nagy sietés támad erre a lépcsőkön, folyosókon, a hazaérkezők a czipő-szobába sietnek, poros lábbelijöket tiszta házi czipővel váltják fel s az öltözőben megmosakodnak, mert az Otthon gondnoknője szigorúan ellenőrzi az angol tisztaság szabályainak pontos megtartását.

* Tehát Angolhonban is vétkeznek az előkelő családok a nemzeti nőnevelés elve ellen. *N. I.*

Az ebédlő színes üvegű magas erkélyablakokon át nyeri világítását, a falak pompéji-vörös meleg alapszínükkel, tompa színvegyülékű freskó-szegélyzetükkel, ízléses majolikadiszítményeikkel az előkelő egyszerűség és vidámság hatását gyakorolják; a mennyezet gerendáin pedig ó-német feliratok, mint: «Trink was klar ist, sprich was wahr ist, hilf wo Gefahr ist» stb. stb. hívnak fel elmélkedésre. Az ebédlőben 35 személy kényelmesen elhelyezkedhetik. Rövid asztali áldás után a fiatalabb tagok a tálaló asztalnál tányérokra tálalják az ételeket, mások pedig felhordják a három hosszú asztalra, s az evőeszközök és poharak halk zöreje belévegyül a félhangú társalgás kedélyes neszébe. A falakon látjuk Viktória királynő saját kézaláírású arczképét, Frigyes császár dombormívű medaillon-képét, I. és II. Vilmos császár becses mellszobrait, mely utóbbiakat Dabis k. a. szobrász és az egyesület tagja ajándékozott az intézetnek; a szemközti falon függő kakukóra pedig negyedórai sietésével gondosan figyelmezteti az étkezőket, hogy «time is money».

E vidám külsejű étteremben mindenki otthon érezheti magát, minden apró részlete a vezetők gyakorlati eszéről, meleg kedélyéről tanuskodik. De fel is diszítették a tagok hálás ragaszkodásuk gyengéd jeleivel. Ügyes és szorgalmas tagok kézimunkái mindenfelé!

Étkezes végén ismét halk asztali áldás, s azután elszélednek; ki hivatása teljesítése után lát, ki szünidejét élvezve bejárja a várost vásárlások végett, ki sétára indul a szabad levegőn üdülni; csak azoknak nem szabad az elfogadó órák alatt távozniok, a kik elhelyeztetésüket várják.

Van az intézetnek külön varrószobája is; összes butorzata: egy nagy munka-asztal, egy kerevet s néhány szék. Itt varrogatnak, itt készítenek pénzen értékesíthető kézimunkákat. Láttunk egy bohókás játékszert: ruganyos gladiator párokat, melyeket az egyik tagtárs parafa-, kemény papir- és selyemszövet-darabkákból igen ügyesen, csinosan készít, s mivel több tagtársát is megtanítá e takaros játékiparra, a boxoló párok tömegesen készülnek, kivált karácsony táján, és szép jövedelmet hajtanak a szanatórium pénz-

tárának. A vendégek is szoktak emlékül hazavinni egy-kettőt kis tanítványaik részére.

Öt órakor a hivatalos óráknak vége, a gong a five o'clock theára hív.

Csak a két igazgatónőnek nem ütött még a pihenés órája; egy egész halom levél vár feleletre. Hálás értesítések elhelyezett tagjaiktól; miladyk illatos, címeres levelei, melyben nevelőnőt kérnek; üzleti levelek; nevelőnők megkeresései nekik megfelelő helyért. Nagy magasztalásokkal szól a czikkíró az igazgatónők buzgalmáról és tapintatáról, melyet az elhelyezések körül tanusítanak, gondosan megválogatva, ki való erre, ki arra a helyre.

S minthogy az ilyen személyes érintkezésen alapuló elhelyezés annyi önmegtagadást, jellemszilárdságot, lélektani ismeretet és sok jóságot követel, a német tanítónők hálásak az igazgatónők iránt s bennük jótevőiket tisztelik.

Az öt órai thea után kirajzik az egész «Otthon» az igazgatónők és betegek kivételével, míg a dinner ideje, $7^1/_2$ órakor ismét egyesíti őket az ebédlőben.

Körülbelül $^1/_2$9, lesz mire az asztaltársaság szétoszlik, s a társalgótermet keresi fel. A társalgó-terem berendezése: egy kerek asztal, pamlag, zsölyék, két kis könyvállvány, zongora, fölötte az «Otthon» első védnökének, Alice, hesseni nagyherczegnőnek arczképe, két felől Adelmann és Gaudian k. a., az intézet alapitóinak arczképei, továbbá a weimari Goethe-Schiller szobor kicsinyített másolata. Három nagy üvegajtó virágos erkélyekre szolgál. Az élet itt élénk és fesztelen, olvasásról szó sem lehet; emitt két barátnő négykézre zongorázik, amott a sakktábla körül figyel az érdeklődők kis csoportja, a kerekasztalnál négyes hallgatag társaság whistez, míg távolabb a sarokban négy szenvedélyes halma-játszó állítja fel a tarka fabábukat. Jókedv, megelégedettség mindenfelé. Pont tíz órakor vége szakad a társas élet örömeinek, az egész épületben eloltják a légszesz-lángokat, az intézet lakói halk léptekkel végig suhanva a folyosókon, felkeresik a hálószobákat a II. III. emeleten.

Másnap 8 óra felé a gong jelzi, hogy az egész ház ismét megkezdi napi teendőit. $^1/_2$9-kor az ebédlőbe gyülekszenek reggelihez,

melyet rövid ima előz meg. Nehányan kimentik magukat rosszullét miatt, ezeknek fiatalabb tagtársak viszik fel reggelijöket szobáikba; 9 órakor a mindennapi munka megkezdődik.

A nagy gépezet kerekei zajtalanul járnak, észrevétlenül, de pompásan végzik áldásos munkájukat. A londoni «Otthon» lakói ideiglenesek, részint Angolhonból, részint Németországból érkeznek ide, szünidejöket még egyszer itt tölthetni a felejthetlen «Otthon»-ban; a kiket magánügyeik vezetnek csak rövid időre Londonba, legalább a five o'clock theára idejönnek, és mindnyájan igazán otthon érzik magukat, legyőzik honvágyukat rövid idő mulva, mert egymást egy szeretetteljes nagy család tagjaiul tekintik, a kiknek közös a hazájuk, a nyelvük, az érdekeik, de közös az áldott jó «anyjuk» is, a ki fölöttük védőszárnyait egyenlő gonddal és szeretettel terjeszti ki.»

Ime így ecseteli a czikkíró a londoni *német* «Otthon» derült, vonzó képét. Őszinte gyönyörűséggel pihen meg rajta képzeletünk, s önként felidézi a Mária Dorothea Egyesület által emelt kisded magyar Otthont, mely nem tekinthetvén vissza 15 évi multra, még csak egyik sarkkövét képezheti a tervezett és óhajtott tágasabb, minden igényt kielégíthető Otthonnak. A M. D. E. fáradhatlan, lelkes tagjai azonban, tekintve az egyesület fennállásának rövid idejét, (s a magyarországi tanítónők többségének magasztos hivatásukkal össze sehogy sem egyeztethető sajnos közönyét az önsegély nemes és szükséges eszméje iránt) jóleső elégtétellel mondhatják: «Ezt négy év alatt teremtettük». De az egyesület itt meg nem áll; épen most indított meg egy második, messze elágazó gyűjtést az intézet kibővítésére. Lesz-e kívánt sikere? Reméljük! De hogy a mi kis Otthonunk is 15 év mulva úgy felvirágozzék, mint német kartársnőinké Londonban, ahhoz mindenekelőtt szükséges az összes magyar tanítónők fokozott buzgalma a gyűjtésre és szeretete az «Otthon» iránt. És szükséges az Otthonban állandóan és ideiglenesen lakók közt a szeretet, béke és szerény megelégedés azon nemes harmóniája, mely ama tengerentúli Otthonban oly kellemesen lep meg mindenkit. Ne kívánjon senki lehetetlent, számoljon mindenki a viszonyokkal, s necsak a saját, hanem az intézet érde-

keit is tartsák az Otthon jótéteményét élvezők szem előtt; hisz közös érdekek azok!

Különösen pedig a névtelen vádaskodó «Vidéki tanítónővel» szeretnők megértetni, hogy a névtelen rekriminálás, a milyen erkölcstelen tett már magában, épen oly esztelen és káros lehet a nemes czél további szolgálatára, mert paralizálja az egylet önzetlen, buzgó munkásságát, félrevezeti a nagy közönség itéletét, és koczkáztatja rokonszenvét, nélkülözhetlen pártfogását.

Apró súrlódások a legboldogabb család körében is támadnak olykor, de a mívelt család gyengédebb érzése és büszkesége bizonyára tartózkodni fog, profán szemeknek bepillantást engedni családi szentélyébe, jól tudván, hogy a nagy közönség nem vizsgál, hanem a látszat után itél, s azután hideg közönynyel elfordul. Ilyesmihez névtelen vádlóknak természetesen érzékük nem lehet!

Hála Istennek, az igazság ereje nagy, és feltámad! A megejtett vizsgálat mindnyájunk megnyugtatására kideríté a vádaskodás teljes alaptalanságát. Nincs több szavunk Anonymushoz, csak még egyre figyelmeztetjük szeretettel: a ki a fejlődésnek induló csemetétől nem átallja elvonni a nap éltető melegét és fényét, az nem érdemli, hogy öreg napjaiban gyümölcsét élvezze és árnyékában megpihenjen!

Budapest. Nemecskay Irma.

A METRONOM.

(Zenepedagógiai csevegés.)

Megmérni a mérhetetlent, apró darabkákra osztani a végtelent, az örökkévalót az *Időt*, még *nagy* embereknek is *nagy* feladat. Hogy ne volna hát nagy, néha a lehetetlenséggel határos, azoknak az apró emberkéknek, a kiket 7—8 éves korukban odaültetnek a zongora elé s a szigorú mester azt követeli tőlük, hogy «taktusban» játszanak.

Mi az a «taktus»?

A gyermek csak annyit tud róla, hogy a két függőleges vonal által bezárt, több vagy kevesebb hangjegy, egy *ütenyt* jelent, s arra neki számolnia kell hangosan kettőt, hármat, négyet vagy hatot. Ha még azt is tudja, hogy az a kettő, három, négy vagy hat negyed vagy nyolczad (kóta), akkor már sokat tud. Legtöbbször csak gépiesen, a mestert majmolva számol; hogy mit, miért, mi czélból, az a jövő titka. Mondom, legtöbbször, s előrebocsátom, hogy a kivételek előtt tisztelettel meghajlok.

Mert kivételes esetnek tartom, ha a 7—8 éves gyermek a zenetanítás legelején tiszta fogalmat nyer róla, hogy ő, mikor játszik, az *időt* és *mozgást* hozza egymással viszonyba; hogy az a *taktus* időegységet jelent, a melyet neki két, három, négy vagy hat egyenlő részre kell osztania s ezeket a részeket bizonyos számú hangokkal (mozgásokkal) kell betöltenie.

Elvont fogalmakkal lévén dolgunk, meglehetősen sok tapintat szükséges a mester vagy mesternő részéről, hogy a gyermek előtt világossá tegye, mit is csinál ő tulajdonképen, mikor egy-egy ütenyt eljátszik.

Pedig a ritmika Scyllái és Charibdisei közt sok hajótörésnek vehetnők elejét, ha az első evezőcsapásoknál világosságot öntenénk a kis agyvelőkbe.

De a ki valaha zenével foglalkozott, tudja nagyon jól, hogy az elméleti átértés még csak egyik része a dolognak, s a gyakorlati kivitel ugyanannyi új nehézséget gördít elénkbe. Ha tudja is a gyermek, hogy neki hány negyedet vagy nyolczadot kell megütnie minden időegységre, az első nehezebb ütenynél *ellasítja* a mozgást, s kijön az ütenyszerű játékból. Sőt nemcsak a gyermek, a kezdő, de a gyakorlott játékos és felnőtt ember is legtöbbször ugyanabba a hibába esik.

Ezen akart segítni a geniális Mälzl Nep. János (bécsi udvari zenemechanikus és kitünő zongorajátszó) midőn 1815-ben közhasználatba bocsátotta időmérőjét, mely azóta az egész világon elterjedt.

Az alig egy arasz nagyságú kúpalakú gépecske, alól megerősített ingájával valóságos kis automat karmester, s csodálatra méltó pontossággal és gyorsasággal tereli a játékost helyes tempóba, ha engedelmeskedik «tik-tak» szavának.

Talán az összes taneszközök közt egy sincs, mely nagyobb segítségére lenne a tanárnak, mint a Mälzl-féle metronom.

Eleinte természetesen a tanár helyettesítheti a metronomot tapsolással, de a nehézségek felhalmozódása kivánatossá teszi a biztosabb alapot. A tanár akaratlanul is enged valamit a tempóból, s lassan észrevétlenül ő megy a tanítvány után; s az allegroval kezdett darab akárhányszor egy-egy nehezebb passzusnál andantenak is beillik.

De nem úgy a kis óraszerkezet! Ő kérlelhetlen pontossággal megmarad a maga gyorsaságában, s az első biczegő üteny figyelmezteti a tanítványt, hogy eltért a helyes útról.

Amellett a magán tanulásnál legalább is *részben* helyettesíti a mestert.

A zene minden művészet közt a legimpalpábilisabb. Mint *előadó* művészet (virtuozitás, ellentétben a zeneszerzéssel) nyomtalanul tünik el a légben, szétfoszlik előttünk, mint a pára, s csak

emlékezetünkben marad vissza valami a hallottakból. E tekintetben egy sorsban részesül a színművészettel és szónoklattal: hatása mulékonyabb, mint a festett vászoné, mint a faragott kőé. S mégis, ezt a szétfoszló valamit csupán a legkitartóbb *training* utján birjuk csak hatalmunkba kerítni. A legprózaibb ujjgyakorlatok, a legminuciozusabb ritmikai proczedurák árán juthatunk el a művészet magaslatára. S ez alól a szabály alól nincs kivétel. Liszt ép úgy gyakorolta magát, mint bárki más. Sőt *jobban.*

Én itt csak a ritmikai trainingről s annak kitünő segédeszközéről akarok pár szót szólni.

A zenetehetség csak kiváltságos egyéneknél fordul elő a maga teljességében.

A gyermeknek sokszor van jó hallása, felismeri a hamis hangokat, de nincs memoriája, nem képes kóta nélkül semmit eljátszani. Vagy van jó taktus érzéke, pedáns pontossággal játszik, de az árnyalás művészete zárt könyv marad előtte egész életében.

Leggyakrabban találunk jó hallású gyermeket, legritkábban árnyalóképességüt, sőt ez csakis a középfokot elért tanulóknál szokott először mutatkozni. A ritmus-érzék a kettő között áll; több gyermeknél hiányzik, mint első perczben hinnők.

Fejleszteni lehetne már a Fröbel-korszakban, játék-dobokkal. A gyermek *játszva* elsajátíthatna nehány kezdetleges ritmust, s kiverhetné kis dobján.

Később a zongorán szintén egyes hangok megütésével kellene kezdeni az ütenyszerű tempóban* való ritmikus játék tanítását. S már ennél az első próbánál elővehetjük a metronomot. Rendkívüli haszonnal használhatjuk a futamok tanításánál is. De legfőbb jelentőségét ott éri el a metronom, midőn a gyermeket az összejátszásra (ensemble) akarjuk előkészítni.

Duókat, Triókat, kiséreteket a legszabatosabban taníthatunk be, ha segítségül hívjuk a metronomot.

Elkezdjük lassú tempóban s haladunk fokozatosan a gyor-

* Tempó: a hangjegyértékek viszonylagos hossza. Ritmus: a mozgás bizonyos váltakozó megújulása, mely különböző hangcsoportokat hoz létre.

sabb és gyorsabb felé, míg elérjük a kivánt tempót. A nehezebb helyeket külön kell gyakoroltatni; először lassabban, mint a darab többi részét, később meg gyorsabhan, hogy a nehéz helyek jobban hatalmában legyenek a tanulónak mint a könnyük s ezáltal elérhetővé váljék az egyenletes előadás. Ilyen rendszer mellett a legnehezebb technikai dolgokat is le lehet győzni a megfelelő idő alatt és szorgalommal alig fogunk legyőzhetlen akadályokra találni. De csakis *lassúról* szabad a gyorsra átmenni.

Ezért a metronom soha se *kergesse* a tanítványt, mert akkor rontunk vele, a helyett, hogy javítnánk, s két annyi idő kell a tanításhoz, mint fokozatos gyorsítással. A ki nem hiszi, tegyen kisérletet. Mikor egy-egy tempó semmi nehézséget sem okoz, egy fokkal gyorsabbra megyünk. Hogy hányszor játszassuk el ugyanazt a helyet (vagy egész darabot) egy-egy tempóban, az a tanítvány képességétől függ. Néha minden tízszeri eljátszás után lejebb vehetjük az inga súlyát egy fokkal. Néha csak napok mulva mehetünk egy-egy fokkal tovább. A gyakorlat a legjobb mester itt is, mint mindenben.

Sokan azt fogják gondolni, hogy a metronommal való tanítás *gépiessé* teszi a játékot, s megrontja az előadást. Erre azt felelhetjük, hogy a *túlzás* mindenben rosz. Mikor eljutunk az *eléghez*, tegyük félre a metronomot s hagyjuk szabadjára a játékost. Ha van a művészi szikrából benne valami, lendületesen, árnyalatosan fog haladni a jól kivert úton.

Ha ellenben nem állták körül bölcsőjét a múzsák, úgy jobb ha hátat fordít a zenének, mert metronommal, vagy anélkül, csak kontár válik belőle.

Megboldogult édes atyám tanítványainál száz meg száz esetben volt alkalmam tapasztalni a metronom üdvös hatását, de hogy rontott volna valaha valamit, azt sohasem vettem észre.

A legreménytelenebb esetekben sikerült gyakran a metronom segélyével megkorrigálni a hiányzó taktus- és ritmus-érzéket.

De csakis úgy, ha a tanítvány elővette a tanulásnál a — fülét.

Az is egyik csodálatraméltó jelensége a zenetanulásnak, mily gyakran játszanak a növendékek — fül nélkül. Csak a szemöket

és kezöket teszik aktivitásba, s a zene pontifex maximusa, a *fül* kimarad a játékból.

Ilyenkor, ha a mester figyelmezteti a növendéket: «kérem, hallgassa csak meg, mit ütött», s eljátsza előtte az imént elrontott részletet, maga a növendék is mosolyogva veszi észre, hogy bizony ő *nem hallotta* azt előbb.

Ugyanaz a lélektani folyamat ez, mint mikor elolvassunk egy lapot betüről-betüre s egy szóra sem emlékszünk belőle.

A *szép* játék nélkülözhetlen előfeltétele a *jó* játék.

A ruhát nem diszíthetjük fel addig, míg össze nem varrtuk. Ezt a *megvarrást* teszi könnyebbé a metronom, midőn biztos mederbe tereli a ritmikát, s utána következik a feldiszítés, mikor a dinamika összes ékességeit, fortekat, pianokat, crescendokat könnyen belerakhatjuk a zeneműbe.

Mälzl genialis találmánya immár hetven év óta méri számunkra és osztja darabokra az időt, a végtelent, bizonyságául annak, hogy a kutató elme és vas akarat képes legyőzni a — legyőzhetetlent is.

Budapest. Székely Ilona.

A GENFI EGYETEM NYÁRI TANFOLYAMÁRÓL.*

A nyári szünidő megérkeztével mindenképen azon igyekeztem, hogy olyan tartózkodási helyet találjak, mely szép, hegyes fekvésű, de a hol egyszersmind ismereteim gyarapítására is alkalom nyilhatnék. A franczia nyelv tökéletesebb elsajátitását czéloztam. Természetes tehát, hogy vágyaim Helvetia hótakart csúcsai felé vonzottak, azaz ama nagy tó partjára, melynek vize kékebb az égnél, s melyet megcsodálni nemcsak az idegen siet a mellette elterülő Genf városába, hanem az óriás sziklaláncok mögül az eget fúró s vakitó fehér M. Blanc hegycsoportozata is kiváncsian csudálni látszik: letekintvén a Leinan tó partjára. Egészséges, mérsékelt, nyáron is elég hűvös éghajlat. Lent nyájas völgy, hol a déli nap hőségét egyfelől a Jura, másfelől az Alpesek ormairól lengedező hűvös szellők enyhítik. A Léman tó s a belőle azurkéken kiömlő Rhone vize üdítő, míg a közeli gletscherekről lesiető Arve folyó szürke színű jéghideg vize gyógyító erejű.

S az élelmes svájczi nem elégszik meg természetadta mosolygó partjaival. Még szelid dombsoraira ezrével épiti a legkényelmesebben berendezett nyári lakokat, városaiban olyan intézményeket alapított, melyek sokkal egészségesebb és gyakorlatibb irányú szellemi fejlődésűek mint talán bárhol másutt.

Szép vidék, művelt nép, virágzó tanintézetek, egyéb sem kell tehát; még egynehány ajánlat s én és nővérem útra keltünk s Bécs, Salzburg, Innsbruck és Zürich városok rövid megtekintése után utazásunk hetedik napján czélunkhoz értünk.

Egy jóságos anyai arcz fogadott a genfi élénk pályaudvar-

* Felolvasta szerző a M. D. E. november havi ülésén.

ban: «La protectrice des demoiselles», kinek feladata, hogy megérkező hölgyeket elszállásoljon s kívánságukban támogasson. Csakhamar egy «Pensionat pour des jeunes dames etrangeres» tetője alatt barátságos otthont, az intézet tulajdonosnőjében pedig szellemes, művelt tanítónőt találtunk, ki genfi tartózkodásunk alatt vezetőnk, és czélunk elérésében megbecsülhetetlen tanáncsadónk volt. Tőle tudtuk meg, a mit a német s más nemzetek (kivévén a magyart) napi s pedagogiai lapjai már egész télen át hirdettek, hogy a genfi egyetem filozofiai fakultása az idén is úgy, a mint azt tavaly kezdeményezte, idegen országbeli tanárok és tanítónők számára, kik hazájukban a franczia nyelvet tanítják, hat heti kurzust (cours de vacances) rendez, melyen elsőrangú szakértők adandják elő a modern franczia irodalmat, s tanítani fogják a helyes franczia kiejtést. A tanfolyamban résztvenni szándékozók tanári, illetve tanítói oklevéllel vagy iskola-igazgatói ajánlattal irásban Bouvier Bernardhoz, a genfi egyetem szépirodalmi tanárához fordulhatnak, ki viszont levélben fogja meghivni a tanfolyamban résztvenni jogosultakat. Az előadások julius hó 15-től augusztus hó 31-ig fognak megtartatni. Beiratkozási díj 20 frc.

Természetesen legsürgősb teendőnk vala Bouvier tanárnál tisztelegni. A véletlen úgy akarta, hogy útlevélképen tanítónői oklevelünket vittük magunkkal, melyekre ugyan útközben semmi szükségünk sem volt, de ki- és milétünk igazolásául a tanfolyam rendező tanárától elfogadtattak.

Julius hó 15-én ünnepi megnyitás (Ouverture) volt. S mily nagy volt meglepetésünk, midőn az egyetem nagytermébe beléptünk s azt láttuk, hogy tanuló ifjúság helyett számos őszbecsavart hajú professzor úr s körülbelül 40 hölgy töltė meg az aula padjait. Szokatlan látvány volt. Számunk körülbelül 150-re rugott a később megérkezőkkel. A doyen, Ritter egyetemi tanár, ékes szavakkal üdvözölte az idegeneket, jó tanácsokat adott a lakás-, olvasmány- s szórakozások megválasztását illetőleg. Kihirdette továbbá, hogy az előadások a hét első 5 napján d. e. 8—10-ig fognak megtartatni, a szombat és vasárnap kirándulásoknak van szánva. Ezután átadta a szót Bouvier-nek a tanfolyamot rendező egyetemi

tanárnak. E szeretetreméltó tanár szavaiból tudtam csak meg, hogy mily internaczionalis hallgatóság tölté meg a termet. Nagy Németország minden kis állama képviselve volt. Jobbról görög, balról angol volt a szomszédom. Egy kis orosz kolonia telepedett meg a teremben, s a hollandi és a svájczi német helyszűke miatt egy ülésben osztozkodtak. «Sokan vannak» úgy mondá, «kik már a tavalyi vagy a szemináriumban téli tanfolyamában is résztvettek. Látok itt régebbi tanítványt, külföldi ismerőst, tanítót tanítványával egy padban, elemi, középiskolai tanárt s egyetemi docenst is, és a mi önöknél a legszokatlanabb, (német lévén a résztvevők legnagyobb része) számos nőhallgatót. Nagy számuk miatt okvetetlenül két csoportra fognak osztatni. Csakhogy mikép történjék e megosztás? A többek között arra is gondoltunk, hogy az uraknak s a hölgyeknek is külön-külön előadást tartunk. De csakhamar elvetettük e gondolatot, mert előadásaink meg fogják őrizni egyetemi jellegüket, nálunk pedig a nő is lehet egyetemi hallgató. De a hölgyek rendesen folyékonyabban beszélik a franczia nyelvet, ezáltal az uraknak hasznára lehetnek. Megállapodtunk tehát abban, hogy mindkét csoportban egyenlő számú férfi- s egyenlő számú nőhallgató osztassék be abc sorrendben».

Ezek után kifejtette előadási programmját, mely szerint ő adandja elő a franczia irodalmat 1830-tól maig heti két órában, analysist heti egy és improvisatiót heti két órában külön-külön mindkét csoportban.

Bouvier tanár után Zbinden úr, a genfi kollegium rendes- és az egyetem magántanára üdvözölte a jelenlevőket, a fonetika, diction és grammatika tanárának mutatva be magát.

Az első két tárgyat heti két-két a nyelvtant heti egy órában tanította.

Bailly tanár traduction előadással szoktatta fülünket a helyes franczia beszédhez.

Eme traduction órákban Börne «Betrachtungen über Styl u. Sprache» cz. munkáját fordítottuk és pedig a következő módon: a hallgatók otthon irásban készítették el a tanár által kijelölt fordítandó részt.

A legközelebbi traduction órán a tanár német könyvből franczíául és pedig többféle módon olvasta fel Börne elmés észleleteit. Mi e felolvasás szerint javítottuk fordításunkat, melyet egyikmásik hallgatótól számon is kért az előadó, véleményt is nyilvánithattunk, s így a fordításban az egész hallgatóság részt vehetett.

A diction-órákra szintén otthon készültünk el a legközelebb tárgyalandó olvasmányból vagy költeményből. A helyes kiejtés czéljából gyakori s fenhangon való olvasás ajánltatott. Előadás alkalmával pedig előbb Zbinden tanár olvasta fel a kitűzött olvasmányt, utána pedig többen próbálgattuk az utánolvasást, természetesen a tanár folytonos javitgatásával. (Mert volt ott különféle kiejtés! Az északi német a lágy zengzetes franczia nyelvbe is beleelegyitette különösen hangzó mássalhangzóit; a délnémet, úgy mint anyanyelvében, a franczíában sem tett különbséget a d-t, s-zs, g-k stb. mássalhangzókban. Az angol minden hangzót szájpadlásáról húzott elő. Legcsunyábbul beszélt a svájczi német, a helyes kiejtést leginkább megközelítették az orosz s a magyar. Kiejtésünk miatt, mondhatom boszankodásunkra, oroszoknak tartattunk. S ha ezen feltevés ellen védekeztünk, társainknak s ismerőseinknek véleményét nehezen oszlathattuk el, hogy nyelvünk a szláv nyelvcsaládhoz tartozik. De hát kicsodák nyelvrokonaik Európában, kérdezé tőlem egy igen művelt genfi hölgy. A finnek, mondám kissé restelkedve, hogy fényesebb rokonsággal nem dicsekedhetünk. Hitetlenül nézett reám az említett kedves hölgy, s csak később vallotta be, hogy a finnekkel való nyelvrokonságunkat nem tekintette komoly állitásnak.

De hogy a tanfolyam ismertetését folytassam, a fonetikai leczkékre térek, melyeket Koschvitz greifswaldi tanár «Le Parler Parisien» czímű munkája nyomán tanultunk.

A magán- és mássalhangzók kiejtését a beszélő szervek részei szerint osztottuk fel. A hosszú és rövid, a zárt és félig zárt hangzók leirását különös jelekkel jeleztük. Zbinden tanár minden hangzót szájizmainak művészies mozgatásával mutatott be. Az egyes hangzók helyes hangoztatása czéljából megadta még a méretét is annak, hogy pl. a nyilt vagy zárt vagy félig zárt hangzók kiej-

tésénél mily alakban s mily távol legyenek az ajkak egymástól, mennyire érintse a nyelv a fogakat vagy a szájpadlást s ezt otthon tükör előtt próbálgattuk. Az orrhangok elsajátitását a német iskoláknál már elterjedt mód szerint gyakoroltuk, hangoztatásuknál ugyanis két ujjal összeszorítottuk orrunkat. — Minden hangzó kiejtését számos példával illusztrálta az előadó tanár, melyeket mi fonetikailag leirtunk s megtanultunk. Gyakorlat czéljából Koschvitz könyvéből olvastunk nehány darabot. Ennek a könyvnek érdekes története van. Szerkesztője ugyanis, mikor munkája tervét megcsinálta, elment egynehány hírneves franczia iróhoz, ú. m. Daudethoz, Coppeéhoz, Zolához, Renanhoz, M. Gaston Parishoz s felkérte őket, hogy olvassanak neki egy-egy darabot a saját műveikből. A míg a nagynevű iró olvasott, Koschvitz tanár a felolvasott szöveget, illetve annak minden hangzóját ellátta olyan jegygyel, a mely megjelölte azt a hangoztatási árnyalatot, a melylyel az autor a hangzót kimondotta. Ilyen módon szerkesztette meg könyvét, a mely a franczia irodalom vezérférfiai kiejtésének fotográfiáját képezi. Sohasem mulasztá el Zbinden tanár hallgatóságát arra is figyelmeztetni, hogy mely esetekben különbözik a genfiek kiejtése a párizsiakétól, s hogy őrizkedjünk egyik vagy másik helytelen kiejtés elsajátításától. Ez alkalommal is a helyes hangoztatást legnehezebben a németajkúak sajátították el, nekünk csupán az orrhangok s az *a* és *o* között levő *o* kiejtésével (mint pl. ezen szóban *or*) kellett megküzdenünk.

Grammatikai előadásokat csak a hallgatók tartottak.

Zbinden tanár a nyelvtan bizonyos, általa kijelölt részéből kivánt gyakorlati tanitást. E kivánságát mindig a német tanárok és tanitónők oldották meg legjobban, kiknek nyelvtani ismeretükkel, a regulák alaposabb tudásával más nemzetbeli nem vetekedhetett, bár tanitási módszerüket nem jellemezte a könnyedség. Ilyen nyelvtani előadások voltak pl. a «Subjonctif esetei», «L'emboie de l'articlé», «le Participe Présent» «le Participe Passé» stb.

Az irodalmat, mint már előbb említém, Bouvier tanár adta elő. Megkezdte a drámánál s ismertette Dumas fils, Augier és Sardou költészetét. Különösen érdekes volt Dumasról való nézete.

A jelenlegi franczia társadalmat védte a költővel szemben «Dumas úgy mondá, színdarabjaiban kivételes egyéniséget szerepeltet, kikről a franczia társadalomra következtetéseket ne vonjunk». Jelentékenyebb irónak tartja Augiert, ki műveiben a családi érzelmeket dicsőiti s a pénz megvetését hirdeti. Majd áttért Hugo Victor életére és költészetének plasztikájára. A jelenlegi költészet leghatalmasabb alakját Lecomte de Lileben a «Les Parnassiennes» vezetőjében mutatta be, ki népies alapon művelte az antique költészetet. E költő egyénisége s lirája a buddhaismus befolyása alatt áll, a mely szerint az élet eszménye: a nyugalom. S végre a mai kor filozofiai költőjéről, a «Parnassiennes»-ek legfüggetlenebbikéről Sully Prudhommeról beszélt. A modern franczia prózairókat az analyse littéraire órákban tárgyaltuk. Tissot és Bigot «Prosateurs français modernes» című szemelvényeiből sorba vettük a jelenkor realistáit. Megkezdtük André Theuriet-nél s fokozatosan Hugo Victor és a Goncourt testvérek után elértünk ahhoz, a ki stílusával a legjobban tud érzékeltetni: Pierre Lotihoz «a Les pêcheurs d'Islande» irójához. Ezután a mai franczia irók újabb irányával ismerkedtünk meg, mely a realistákkal ellentétben úgyszólván a miszticizmus felé hajlik, s e czélból De Saint Victor «Hommes et Dieu» című munkájának egyik részletét («Don Quichotte et l'Espagne») elemeztük.

Az irodalom s analyse óráknak mintegy folytatását képezték az improvisatiók.

A hallgatók sorából önként jelentkezők, önként választott, de Bouvier tanárnál már előre bejelentett thémáról szabad előadást tarthattak. Ezen előadások a hét utolsó óráján történtek s a pièce de résistancet képezték. Minden nemzetbeli saját irodalmáról, iskoláiról, szülővárosáról vagy utazásáról beszélt. A 10—15 perczig tartó értekezésről előbb a hallgatóság, azután a tanár mondott kritikát.

Az előadók nemzetük gondolkodásának, szokásainak, de különösen iskoláik tanrendszerének hű kifejezői voltak. Igy pl. a németek sohasem vétettek a grammatika szabályai ellen, de a német nök előadásukban rendesen terjengősekké lettek. Valamely

költői mű felett sohasem mondtak itéletet, s drámai jellemzés helyett csak a színmű vagy elbeszélés legkisebb részletekig terjedő tartalmát adták elő.

Valamely költői mű tárgyi s alaki szépségeinek felismerésében gyakorlottságot árultak el a gimnáziumot végzett orosz nők. A sok közül egynehány előadást felemlítek: «Les idées religieuses de Nathan le Sage». Délnémet lévén az előadó, kiejtése kifogásoltatott. Szintén német tanár értekezése volt «Comparaison de Voltaire et Lessing». Mély tudást s helyes itéletet árult el egy német tanitónő ily című értekezése: «Un coup d'œil sur Lafontaine». Ez előadás élénk vitát keltett a felett, hogy tanitsuk-e Lafontaine meséit iskoláinkban. Augier: «Le fils de Giboyer» és «Les deux Philibert» drámai jellemzések voltak. Egy berlini tanitónő Henri de Bornier «La fille de Roland»-ját tűzte ki ismertetés czéljából, de valószinűleg hazafiassága által elragadtatva, igen terjengősen adta elő a híres «Rolandsliedet». Egy gölnitzi szemináriumi tanitónő Staëlné asszonyról beszélt. «Sok benne a frázis» volt erre Bouvier tanár szigorú itélete. Hallottunk még útleirásokat s városok ismertetését is. Egy moszkvai gimnáziumi tanitónő az orosz vegyes gimnáziumok ismertetését jelezte, de előadását legnagyobb sajnálatomra közbejött elutazásunk miatt már meg nem hallgathattuk.

A naponkénti tanulást s leczkékre való készülést megszakította a szombat, a kirándulások napja. Tanáraink vezetése alatt meglátogattuk a Voltaire Chateau-t a már franczia területen fekvő Ferneyben, Coppeében Staëlné asszony tartózkodási helyét, a két Sallève hegy között fekvő gyönyörű Montier-t; egy városi mérnök vezetése mellett a nagyszerű vízműveket. Nagy kirándulás volt a «Rocher du Coin Sallève»-ig, mely alkalommal az egyetem geologiai tanára érdekes magyarázatokat adott a Jura és Alpok alkotásairól. E kirándulásokat külön szakerők által tartott előadások előzték meg. A ferney-i kastély jelenlegi birtokosa, valamint Coppéeban d'Hausonville grófné, Staëlné asszony dédunokája kiváló szeretetreméltósággal bocsátották megtekintésre érdekes emlékű kastélyaikat. A genfi hajózási- és vasuti társaságok igazga-

tóságai hihetetlen olcsó árért szállították a tanfolyam tagjait a környék legszebb pontjaihoz.

E serény munkálkodás közben gyorsan multak a napok s hetek. Bennünket kötelességünk korábban késztetett hazánkba való visszatérésre, mintsem a tanfolyam végét érte volna. De levélben tudatták velem kurzusbeli társnőim, hogy kiváló ovációkban részesítették a hallgatók mestereiket.

Igaz hálánkat érdemlik meg odaadó oktatásukért, melylyel ismereteinket gyarapították, fáradozásukért és gondoskodásukért, melylyel azon igyekeztek, hogy minden egyes tanítványuk otthonosnak érezze magát szabad hazájukban.

De nem hálából cselekszem csupán, ha továbbképzés czéljából tanítótársnőimnek a genfi egyetem tanfolyamait ajánlom, hanem teszem különösen a tanítónői reputáczió emelése végett. A német tanítónők ismereteik bővítéseért tömegesen keresik fel a külföldet s a bonni és jénai egyetem nyári tanfolyamában temérdek az angol hallgató. Tőlünk csak elvétve megy egy-egy nő más országba idegen nyelvet tanulni. Azon gondolkodunk már évek óta, hogy mikép szorítsuk ki hazánkból az idegen nevelőnőket. Erre nézve csak egy mód létezik: ha minél többet tanulunk.

A Mária Dorothea Egyesület kérvényt intézett a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, hogy évenként egynehány nevelőnőt államköltségen külföldre küldjön az idegen nyelvek tökéletesebb begyakorlása végett. Ha az egyesület kérésének hely engedtetik, akkor a czél elérésére a genfi intézetek a legalkalmasabbak. A szeminárium téli tanfolyamai, melyek mindegyike nehány hónapig tart, a franczia nyelven és irodalmon kívül a pedagogiai tudomány különböző ágait is felölelik, s hallgatóik az állami iskolákban tartanak gyakorlati tanításokat. Az egyetemi esti irodalmi s természettudományi előadások ingyenesek s nyilvánosak. Lemercier kisasszony történelmi kurzusai híresek s a protestáns teremben tartott hitelőadások a modern szónoklat remekei. A Genfben tartózkodó idegen éppen úgy mint a helybeliek, a csekély beiratkozási díjtól eltekintve, ingyenes oktatásban részesül nek zene, festészeti és szobrászati akadémiában. Szivesen láttak

bennünket a mi M. D. E.-ünkhöz hasonló «Union des femmes» helyiségében, hol szép könyvtár s különféle napi lap és irodalmi közlöny van a látogató rendelkezésére.

Ez az «Union des femmes» csak a közelmultban alakult az Egyesült-Államok hasonló intézeteinek mintájára. Minden idegen nő szivesen megfordul az «Union» barátságos fogadó termében, hol naponként felváltva más-más úri nő fogadja a vendégeket s nehány centért teával is megkínálja őket.

Egyetemi s népkönyvtár, télen szinház és hangversenyek, a közeli remek Arianna múzeum mind megannyi eszköz a továbbképzésre. Talán a svéd gimnasztikát akarná valaki közelebbről megismerni? Erre nézve két genfi orvos rendelő intézetét ajánlom, hol a stockholmi hires királyi testgyakorló iskolát végzett tanítónők a legészszerűbb pedagógiai tornázást tanítják.

De látom, hogy Genf intézményei dicséretének végére sem jutok. S bár felolvasásom azt czélozta, hogy minél többeket buzdítsak példám követésére, be vallom azt is, hogy czélom alatt nemzeti önérzet által sugalt vágy is lappang. Hadd tudja meg a müvelt nyugat, hogy Magyarország tanítónőit hazájukban nyert kiképeztetésük alapján, a külföld magasabb tudományos intézetein nem az utolsó hely illetné meg.

Budapest. Justus Eszter.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Harmadik, befejező közlemény.)

25. A budapesti fő- és székvárosi I. ker. községi polgári és felsőbb leányiskola XII-ik értesítője az 1892—93. tanévről. Szerk. Pósa Ferencz, ig. — Az első községi polg. leányiskola a fővárosban, melynek hatosztályú felsőbb leányiskolává átalakítását hosszú küzdelem után a főváros hatósága elhatározta. Ebben az évben nyílt meg az ötödik osztály s nem éppen kecsegtető eredménynyel, mert ennek az osztálynak csupán tizenkilencz beírt növendéke volt, míg az alsó osztályok túlságosan is zsúfoltak. — *A tanári testület tagjai:* Pósa Ferencz, ig., Dr. Baróti Lajos, Forberger Alberta, Gruber Nándor, Kronich Melánia, Kronich Lénárd, Sajóhelyi Béla Standinger Zsófia, Újházy Irma, Dr. Csapodi István (egészségtan tanára). — *A növendekek létszáma* nyolcz osztályban (az első három osztály párhuzamos) *334* (41+45+35+55+31+43+65+19); évközben elmaradt 33. *Vallás* szerint: r. kath. 259, gör. kel. 1, helvét h. 21, ágost. 25, unitárius 2, izraelita 26; a szülők lakóhelye szerint: helybeli 288, vidéki 46. — Az isk. év történetéről az értesítő nem közöl adatokat. *Tandíj:* 10 frt; beiratási díj 1 frt; ifj. könyvtárra 50 kr.

26. A budapesti ág. hitv. ev. magyar és német egyházgyülekezet nép- és polgári iskolájának évi értesítője az 1892—93. tanévről (XIV. évf.). — A polg. leányiskolában tanítottak: Falvay Antal, ig., Dittmann Antal, Kardeván Ida, Kardeván Vilmos, Maurer Rezső, Mikolik J. Kálmán, Szőnyi Tivadar, Scholtz Lajos. — *A polg. leányiskola növendékeinek* létszáma négy osztályban: 278 (76+73+71+58); évközben elmaradt 11. (a négy elemi leányosztálynak 255 növendéke volt). *Vallásra* nézve: ágostai 129, ev. ref. 7, r. kath. 21, izraelita 121; *anyanyelre* nézve magyar 200, német 43, tót 5. — *Tandíj:* ?

Az értesítő közli Falvay Antaltól az egyházgyülekezettől fenntartott iskolák rövid történetét.

27. A somorjai áll. segélyzett polg. fiú- és leányiskola huszonegyedik értesítője az 1892—93. tanévről. Közzéteszi Ivánffi Béla, ig. Az iskola meglehetősen gyér látogatottsága mellett is arról panaszkodik az ig. jelentés, hogy «ha iskolánk mindinkább tért hódít, hova-tovább képtelen lesz a jelentkezőket befogadni!» Már is küzködik a helyiségek elégtelenségének és czélszerűtlenségének nehézségeivel. A III. és IV. leányosztályt eredetileg más czélra (könyvtár, laboratorium) szánt szobába kellett elhelyezni. «Nagy hiányát érzi egy iskolai udvarnak, a hol a tanulók felügyelet alatt játszhatnának». *A leányiskolában* tanítottak:

Iványi Béla, ig., Kalocsa Rósa, Kalyavszkyné Mocsonoky Teréz, Hatosné Kerner Teréz, Nemessányi Aranka, Seress Giza. — A *növendékek létszáma* a polg. l.-isk. négy osztályban: 69 (28+12+17+12); évközben elmaradt: 1. — *Vallás* szerint: r. kath. 31, ágost. 16, ev. ref. 3, izraelita 19; *anyanyelv* szerint: magyar 60, német 4, tót 5; a *szülők lakóhelye* szerint: helybeli 42, vidéki 27. — *Tandíj:* 3 frt; beírási díj és könyvtári illeték 1 frt.

28. Az iglói ág. hitv. ev. népiskola és polg. leányiskola értesítője az 1892—93. tanévről. (XIII. évf.). Közli Dobó Adolf e. i. igazgató. — A pol. *l.-iskolában tanitottak:* Dobó Adolf, ig., Alexy Emilia, Bőmisch Ede, Kellner Mária, Marton Károly, Philipp János, Seltenreich Hugó. — A *növendékek létszáma* a polg. l.-isk. négy osztályban: 99 (31+21+29+18); évközben elmaradt 5. *Vallás* szerint: ág. ev. 47, ev. ref. 7, róm. kath. 19, gör. kath. 1, izraelita 25; *anyanyelv* szerint: magyar 31, német 68; *lakóhely* szerint: helybeli 63, vidéki 36. (Az elemi leányiskolába 86 tanuló járt). — *Tandíj:* I—II. osztályban helybelieknek 5, vidékieknek 10 frt; a III—IV. osztályban helybelieknek 11, vidékieknek 17 frt; a tandíjon felül minden növendék fizet a tanítói nyugdíjalapra, a gyámintézet és árvaház javára, az értesítőre és írószerekre 50 krt.

29. Az állam és a helybeli nőegyesület által segélyezett szarvasi társulati, elemi osztályokkal egybekötött polgári leányiskola értesítője az 1892—93. tanévről. Közli: Mocskónyi József, ig. Az elemi iskolába beiratkozott 16, a polg. leányiskolába 62 tanuló. «E szám — az ig. jelentés szerint — jóval felülmúlja a tavalyit, a mi fényesen bizonyítja a közönségnek az intézet iránt tanusított érdeklődését». A tanítás osztályösszevonásokkal történt és pedig úgy, hogy «teljesen alkalmazkodtak a polg. isk. tantervhez s annak összes anyagát kimerítették». Az intézet tantestülete az iskola taneszközeinek gyarapítására a tanév elején «jótékonyczélú hangversenyt rendezett, mely fényes anyagi és erkölcsi sikerrel ment végbe.» A polg. l.-isk. osztályokban tanítottak: Mocskónyi József ig., Presz Berta, Lányi Gusztáv, Lukes Ilon, Valentiny Jenő, Varga József. — A polg. leányiskolai négy osztály növendékeinek létszáma: 62 (15+18+14+15); évközben elmaradt 3. *Vallás* szerint: r. kath. 18, ág. ev. 18, ev. ref. 8, izraelita 18; *anyanyelv* szerint mind magyar; *lakóhely* szerint helybeli 39, vidéki 20. — *Tandíj:* I—II. osztályban 4 frt 50 kr., a III—IV. osztályban 5 frt; beírási díj: 1 frt. («Azon növendékek, a kik a polg. isk. osztályok bevégzése után, mint a kézimunka-tanfolyam tanulói, az intézetbe bejárni óhajtanak, havonkint 2 frt 50 kr. tandíjat fizetnek.» Hogy voltak-e tanulói a tanfolyamnak, arról az értesítő nem ad számot.)

Értekezés: «Nemzeti nőnevelés» Valentiny Jenőtől.

20. A n.-szebeni m. kir. áll. polgári leány- és elemi iskolák XII. értesítője az 1892—93. tanévről. Szerk. Bod Péter, ig. — Számos felvételre jelentkező tanulót vissza kellett utasítani hely szűke miatt. Mind az elemi, mind a polg. leányiskolában jótékonyság útján gondoskodtak a szegényebb növendékeknek ruházattal, tankönyvekkel és iskolai szerekkel való ellátásáról. Igy pl. a polg. leányiskolában 33 tanuló 216 tankönyvvel segélyeztetett. — A *polgári leányiskola tanitótestülete:* Bod Péter, ig., Andrejka Sarolta, Győry Ignácz, Ozv. László Gyuláné,

Pilder Imre és Vámszer József. (Az elemi iskola tanítónői: Conrad Ilona, Gundhartné Simonis Erneszta, Néter Vilma, Ruth Erzsébet, Tóthné Gyulay Etelka.) — A *növendékek létszáma* a polg. l.-isk. négy osztályban: 80 (24+26+16+14); évközben elmaradt 5. (Az elemi fiúiskolába 300, az elemi leányiskolába 157 tanuló járt). — *Vallás* szerint: r. kath. 36, gör. kath. 1, gör. kel. 6, ev. ref. 10, izraelita 17; *anyanyelv* szerint: magyar 42, német 31, román 7; *lakóhely* szerint: helybeli 43, vidéki 37. — *Tandíj:* 5 frt; beírási díj 85 kr.

31. A brassói m. kir. áll. polgári leány- és elemi iskolák XVIII. értesítője az 1892—93. tanév végén. Kiadja az igazgatóság. — A tanulók ez évben is oly nagy számmal jelentkeztek, hogy a tantermek kicsinysége miatt valamennyit nem fogadhattuk be. Az isk. ünnepek tartására nagy gondot fordítottak. — A *polg. leányiskola tantestülete:* Orbán Ferencz, ig., Lieber Etelka, a plg. l.-iskola vezetője, Cidicné Kövesdy Albertina, Cholnoky Károly, Förderné Solymosy Anna, Madarassyné Jancsó Riza, Végh Mátyás. (Az elemi leányiskolában tanítottak a köv. tanítónők: Boór Jolán, Barabásné Szentiványi Blanka, Gottliebné Zinner Janka, Herz M. Lenke, Olescher Eugenia, Vizy Teréz.) — A *növendékek létszáma* a polg. l.-iskolában: 141 (50+40+24+27); évközben elmaradt 18. *Vallásra* nézve: r. kath. 55, ev. ref. 34, ág. ev. 16, gör. kel. 17, unitárius 1, izraelita 18; *anyanyelvre* nézve: magyar 120, német 7, román 13, szerb 1; *lakóhelyre* nézve: helybeli 122, vidéki 19. (Az elemi iskolába járt 615 tanuló). — *Tandíj:* 5 frt; *beírási* díj: 65 kr.

Értekezés: «A női kereskedelmi tanfolyamról» Lieber Etelkától.

32. A kismartoni m. kir. állami lakatos-ipar-tanműhelylyel és női kézimunka-tanfolyammal kiegészített polgári fiú- és leányiskola értesítője az 1892—93. évről. Szerk. Krammer József, ig. — Az első osztályba fölvett fiúk 50%-a és a leányok 65%-a nem tudott magyarul; e miatt jogos a panasz, hogy nincsenek az ily helyzetnek megfelelő tankönyveink. — A *polg. leányiskolában tanítottak:* Krammer József, ig., Bóbita Endre, Erdélyi József, Hadnagy Benedek, Jaeger Lajos, Király Emma, Koms Sándor, Krammerné Pottyondy Paula, Mudrony Vilma, Szabó Gyula, Takács József. — A *polg. leányiskola növendékeinek létszáma* a négy rendes rendes osztályban 64 (26+18+13+7); évközben elmaradt 4. A női kézimunka-tanfolyamba járt 11 tanuló. *Vallásra* nézve: r. kath. 43, ág. ev. 2, izraelita 29; *anyanyelvre* nézve: magyar 11, német 63, horvát 1; *lakóhelyre* nézve: helybeli 34, vidéki 41. — A leggondosabban szerkesztett isk. értesítő mindazok közt, a melyek kezünkön megfordúltak. — *Tandíj:* 5 frt; beírási díj: 1 frt 50 kr., könyvtárra 1 frt; értesítőre 50 kr; az orsz. tan. nyugdíj-intézetre 15 kr.

Értekezés: «Pályaválasztás» Krammer Józseftől.

33. A karánsebesi m. kir. áll. tanintézetek (polgári és elemi fiúiskola, elemi és polgári leányiskola, gyermekkert) értesítője az 1892—93. isk. évről. Szerk. Bánfy János, ig. — Az elemi fiúiskolába annyi növendék jelentkezett, hogy az I-ső osztályt párhuzamossá kellett tenni. A polg. leányiskola látogatottsága annál több kívánni valót hagy. Az ig. jelentés keserű panaszszal említi az isk. helyiségek «nyomorúlt voltát». A szülők csak remegve eresztik gyermekeiket az iskolába. Vigasztaló, hogy a közokt. miniszter már elrendelte az új iskola felépítését. A polg. leányiskola «jelenleg a lenni és nem lenni stádiumában van». —

A *polg. leányiskolában tanítottak:* Bánfy János, ig., Mondry József, Pfeiffer Mihály, Schäffer Anna, Szörényi Benő, Wenko Hedwig, Willer Julia. — A *polg. l.-iskola két osztályának növendékei*: 27 (8+19). *Vallás* szerint: r. kath. 9, gör. kel. 13, izraelita 5; *anyanyelv* szerint: magyar 6, román 11, német 10; *lakóhely* szerint: helybeli 20, vidéki 7. (A többi iskolákba járt összesen 654 növendék; ezek közül csak 64 magyar!). — *Tandíj:* 12 korona; könyvtárra, értesítőre 1 korona 40 fillér; az orsz. tan. nyugdíjalapra: 30 fillér. A franczia nyelv tanításáért egész évre: 30 korona.

Értekezés: «Méhészetünk» Mendly Lajostól.

34. A bányai ág. hitv. ev. egyházkerületi aszódi leánynevelőintézet értesítője az 1892—3. tanévről. (II. évf.) Szerk. Bartholomeidesz Adél, ig. — A 10-ik polg. isk. osztály felállításával az intézet tanügyi szervezete be van fejezve. Annyi a jelentkező, hogy a bennlakó helyek számát 41-ről 63-ra emelték, de még így is 20 jelentkezőt kellett visszautasítani. Az intézetben tanítottak: Bartholomeidesz Adél, ig., Ferenczy Izabella, Genersich Karola, Izák Mária, Weidner Erzsébet, Jacobs Róza, Oeschger Adél, Dr. Nemes Félix. — *A növendékek létszáma* a négy polg. l.-isk. osztályban: 90 (20+38+22+10); ezek közül: bennlakó 66, bejáró 24. — *Az ellátási díj* — a 2 frt beiratási díjon felül — a hitfelek számára egész évre 250 frt; a bejáró növendékek a beírási díjon kívül 30 frt tandíjat fizetnek.

Értekezés: «A munka örömei és áldásai» Genersich Karolától.

35. A n.-kikindai m. kir. áll. felső leányiskola IX. értesítője az 1892—93. tanévről. Szerk. Feketéné Petrovics Antonia, ig. Az igazg. jelentés panaszkodik a felvett növendékek hiányos előképzettsége miatt. minek oka abban keresendő, hogy a városban az elemi iskolák mind négyosztályúak s a felső leányiskola a hat osztály bevégzése helyett kénytelen a négy osztályéval is beérni a felvételnél. — A *tanítótestület tagjai:* Feketéné Petrovics Antonia, ig., Petrovicsné Németh Anna, Spillerné Sztranyavszky Katalin, Maganbauer Lipót (ének). — A *növendékek létszáma* két osztályban: 68 (38+30); évközben elmaradt 7. *Vallás* szerint: r. kath. 37, gör. kel. 19, ev. ref. 1, izraelita 10; *anyanyelvre* nézve: magyar 30, német 19, szerb 19; *lakóhely* szerint: helybeli 44, vidéki 24. — *Tandíj:* 5 frt; beírási díj 50 kr; értesítőre 50 kr; ének: 1 frt (?!)

Értekezés: «A nőről és női kézimunkáról» Spillerné Sztranyavszky Katalintól.

36. A bánffyhunyadi m. kir. áll. polg. fiú-, felső leány- és elemi iskolák értesítője az 1892—93. tanévről. (XIX. évf.) Szerk. Koleszár Lajos, ig. — A helyiségek szűk volta miatt az idén is úgy, mint tavaly, több felvételre jelentkezőt kellett elutasítani. A tantermek fogyatkozásainál is nagyobb baj mutatkozott a felszerelésekben, bútorzatokban. — A felső leányiskolában tanítottak: Koleszár Lajos, ig., Bartha Ágnes, Bács György, Klaszterné Egeny Jolán, Pentsy József, Székely Malvin. (Az elemi leányiskolában: Horváth Irma, Kovácsné Ackermann Laura, Nagy Anna, Nagy Jolán, Vattay Róza, Zilahyné Eszenyi Erzsébet.) — A *növendékek létszáma* a f. l.-isk. két osztályban 29 (16+13); évközben elmaradt 4. *Vallás* szerint: ev. ref. 20, r. kath. 3, izraelita 6; *anyanyelv*

szerint mind magyar; *lakóhely* szerint: helybeli 25, vidéki 4. (Az összes iskolákba 624 tanuló járt.) — *Tandíj:* 4 frt; beírási díj: 1 frt.

37. Jelentés a n.-kőrösi községi felső leány, népiskola, ismétlős tanyai népiskolák és kisdedóvó intézetek 1892—93. tanévi állapotáról. (XIII. évf.) Szerk. Szurmó Ambrus, ig. — Az iskola helyiségének kibővítését czélzó épületátalakítási munkálatok folyamatban vannak. «Az igazolatlan mulasztás — az ig. jelentés szerint — nem volt sok!» Az intézet meglátogatására kiküldött miniszt. biztosnak az ig. jelentésben közölt véleménye szerint «ezen intézet N.-Kőrös városához nem illő, kisszabású és kisszerű s nem csak helyisége szűk és egészségtelen, hanem vázlatos tantervénél, berendezésénél fogva e város közönsége s a jelenkor igényeinek nem felel meg.» Sürgető szükség és közóhajtás az iskola átalakítása négyosztályú polg. leányiskolává. A *tanítótestület tagjai:* Szurmó Ambrus, ig., Vargha Ilona, Szurmóné Gonda Mária. (Az elemi leányisk. osztályokban kivétel nélkül férfitanítók működtek.) — A *növendékek létszáma* a két osztályban: 49 (34+15); évközben elmaradt 1. *Vallás* szerint: ev. ref. 21, r. kath. 10, izraelita 18; *anyanyelv* szerint: magyar 46, német 3; *lakóhely* szerint: helybeli 35, vidéki 14. — *Tandíj:* vidékieknek (a helybeliek nem fizetnek tandíjat) 5 frt; beírási díj kivétel nélkül 50 kr; értesítőre 10 kr.; orsz. tan. nyugdíjra 15 kr.

38. A nyiregyházi községi felső leányiskola, sima-pusztai népiskola és óvódák értesítője az 1892—93. tanévről. Összeállította: Werner László, ig. — A növendékek szorgalma sok kifogás alá esett, mind az iskolalátogatást, mind a tanulást illetőleg. A panasz a szülők ellen fordúl, a kik leányaik iskoláztatását nem veszik elég komolyan s az iskolát nem részesítik kellő támogatásban. Intézkedések történtek az iskola «továbbfejlesztése» érdekében. — A *tanítótestület tagjai:* Werner László, ig., Palicz Gizella, Zsák Endre (ének). — A *növendékek létszáma* két osztályban: 60 (41+19); évközben elmaradt 4. *Vallás* szerint: r. kath. 17, gör. kath. 1, ág. ev. 19, ev. ref. 12, izraelita 11; *anyanyelv* szerint: magyar 55, német 5; *lakóhely* szerint: helybeli 45, vidéki 15. — *Tandíj:* helybelieknek 10 frt, vidékieknek 15 frt; beírási díj: 1 frt; ifj. könyvtárra, értesítőre 50 kr.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A magyar nyelv tanításáról *Csáky Albin gr.* vallás- és közokt. miniszter f. év szept. 25-én 43760. sz. a. a következő rendeletet intézte a megyei és városi közigazgatási bizottságokhoz :

A magyar nyelv tanításáról szóló 1879. évi XVIII. t.-cz. pontos végrehajtása tárgyában ismételten kiadott rendeletek daczára a népoktatási tanintézetek 1891—92. tanévi működéséről beérkezett adatokból megállapítottam, hogy az említett tanévben az ország 25,505 tanítója közül 1601 nem bírta a magyar nyelvet oktató képességgel és 2387 népiskola volt, melyben a magyar nyelv sikertelenül vagy egyáltalában nem taníttatott, sőt ugyanakkor 2984 tanítói oklevéllel nem biró egyén alkalmaztatott tanítói állomásokra.

Ezen adatok kétségtelenné teszik, hogy az említett törvényczikk rendelkezéseinek végrehajtása iránt az iskolafentartók és a hatóságok még most sem tették meg mindazon intézkedéseket, melyeket a törvény és a rendeletek szigorú kötelességökül szabtak meg.

Felhívom ennélfogva a bizottságot, hogy az 1885. évi máj. 28-án 20301. sz. a. kiadott körrendelet alapján gondoskodjék arról, miképen a tapasztalt bajok orvosoltassanak. E végett az idézett számú körrendelet szerint állapítsa meg, hogy a törvényhatóság területén működő összes népiskolai tanítók közül melyik magyarul nem tudó tanító alkalmazása tekintendő semmisnek és érvénytelennek.

Értesítve arról az érdekelt iskolafentartót, illetőleg annak iskolai főhatóságát, s ha a kifogásolt tanító helyett a közigazgatási bizottság által kitüzendő határidő alatt nem alkalmaztatnék magyarul tudó, kellő képesítéssel biró tanító, akkor az illető magyarul nem tudó tanítónak a tanítástól való eltiltása iránt azonnal tegyen jelentést hozzám.

Hasonlóan kell eljárni az 1868. év óta tanítókul alkalmazott, de tanképesítő oklevéllel nem biró egyénekre nézve.

Felhívom továbbá a közoktatási bizottságot, hogy állapítsa meg, mely népiskolákban nem felel meg a magyar nyelv tanításának eredménye az 1879. évi XVIII. t.-cz. követelményeinek s azután szólítsa fel az érdekelt iskola főhatóságát, hogy a közigazgatási bizottság által megállapítandó határidő alatt tegye meg a szükséges intézkedést a magyar nyelv tanításának eredményesebbé tétele iránt.

Ha a kivánt intézkedés ez alatt meg nem történnék vagy a magyar nyelv tanításának azontúl sem lenne több sikere, akkor a közigazgatási bizottság tegyen hozzám jelentést, hogy az 1879 : XVIII. t.-cz. 6. §-ának 3. pontja értelmében eljárhassak.

A kir. tanfelügyelőt egyidejűleg megbíztam, hogy az említett kö-

rülményekre vonatkozó és birtokában levő adatokat a közigazgatási bizottság rendelkezésére bocsássa.

Jelen rendeletem végrehajtása iránt teendő összes intézkedéseiről f. é. deczember végeig az egész törvényhatóságra vonatkozó általános jelentést tegyen hozzám.

*

A legközelebb felállítandó áll. népiskolákról és kisdedóvókról

Csáky Albin gr. vallás- és közoktatási miniszter a következő nagyérdekű jelentést terjesztette az országgyűlés elé az idei költségvetési tárgyalások alkalmával.

A t. képviselőház folyó évi márczius hó 20-án tartott ülésében a következő határozatot hozni méltóztatott:

«Tekintettel arra, hogy Magyarországnak az óvódákban kezdődő és a legfelsőbb tanintézetekben végződő közoktatása még nagyon fejletlen, mutassa ki a közoktatási miniszter, hány óvódára, népiskolára és tanintézetre volna még szükség, hogy a mai kívánalmaknak megfeleljen?

Továbbá mutassa ki, mennyi idő alatt, mily arányban és mennyi költséggel lehetne azt életbe léptetni s az 1894-iki költségvetéssel egyetemben terjeszsze be a tervet a képviselőháznak.»

Ennek a határozatnak a tisztelt pénzügyminiszter úrral egyetértőleg eleget teendő, mindenekelőtt annak kijelentésével tartozom, hogy a felvetett kérdéseket tanulmány tárgyává tevén, ez alkalommal csak a kisdedóvódák és elemi népiskolákra vonatkozólag terjeszthetek elő megközelítő tervet, minthogy leginkább e téren mutatkozik érezhető szüksége az ilynemű állami intézetek szaporulásának.

Ellenben a középiskolákra nézve az idézett határozatban kívánt tervezet ez idő szerint már azért sem terjeszthető elő, mivel előbb a már korábban felvetett egységes népiskola kérdése döntendő el, mely többékevésbbé érinti a polgári iskolák és másnemű tanintézetek helyzetét és szervezetét is esetleg.

A mi pedig a legfelsőbb tanintézetek szaporításának kérdését illeti, e téren mindenesetre szintén törvényhozási intézkedéseknek kell az adminisztrativ intézkedéseket megelőzniök, s azok nélkül ma még a létesítendő intézetek száma és rendeltetése felől világos képet alkotni nem lehet.

Visszatérve most a kisdedóvók és elemi népiskolák ügyére, tájékozásul megemlíteni kívánom, hogy ezek tervbe vett újabb létesítésével az állami és közművelődési érdekek szem előtt tartása mellett tekintettel voltam a községek anyagi helyzetére is.

És létesíteni óhajtom az alább feltüntetendő mérvben ez intézeteket egymással kombinálva, oly módon, hogy a mely községben van már állami elemi iskola, de nincs kisdedóvóda, ugyanott létesíteném, a mennyiben szükségesnek mutatkozik, mintegy alépítményeül az elemi iskolának az óvódát is, illetőleg a viszonyok szerint az állandó vagy nyári menedékházat; viszont a hol már van óvóintézet, de nincs állami elemi népiskola, ott ez utóbbit állítom fel; végül, a hol egyik sincs meg, ott mind a kettő létesítendő lesz.

Külön-külön szólva most ez intézetekről és pedig először a kis-

dedóvó intézetekről, a bekivánt adatok szerint állítandó volna 1189 községben és pedig:

383 községben állami kisdedóvóda,
316 « « menedékház,
440 « « nyári menedékház.

Ezek költsége kitesz:

I. *A kisdedóvódáknál* (személyi és dologi kiadások, felszerelés, építési költség) 1.268,777 frt.

II. *Az állandó menedékházaknál* (személyi és dologi kiadások, felszerelés, építkezési költség) 760,200 frt.

III. *A nyári menedékházaknál* (személyi és dologi kiadások, felszerelés) 74,620 frt. Összesen: 1.103,597 frt.

E főösszegből állandó évi teher 426,535 frt, egyszersmindenkorra pedig 1.677,062 frt.

A mi az *elemi iskolákat* illeti, ugyancsak a rendelkezésemre álló adatok szerint 500 községben 500 tanteremmel és ugyanannyi tanerővel ellátott újabb állami elemi népiskolát kellene állítani, melyek évi *összköltsége* (a tanítók javadalma, tantermek bérlete s más kisebb kiadások czímén) 617,000 frtot tenne ki.

Ehhez járul a tantermek bebutorozására szükséges 135,000 frt kiadás is egyszersmindenkorra.

De növekszik még a költség úgy az óvónők, mint az elemi iskolai tanítók ötödéves korpótlásaival is. Az utóbbiakat a nemrég szentesített 1893. évi XXVI. t.-cz. öt ízben 50—50 frt korpótlék illetné meg.

Ha tehát évenkint 50 új iskola állíttatnék, átlag 90 tanítóval, a korpótlékok tennének 5 év mulva 2500 frtot, 10 év mulva 13,500 frtot és így tovább.

Itt azonban sietek megjegyezni, hogy tekintettel a minden esetben felmerülő tárgyalások hosszadalmasságára, a gyakorlati kivitel nehézségeire, de különösen az állami pénzügyekre, sem az itt szóban levő kisdedóvó-intézeteket, sem az elemi népiskolákat nem vélném egyszerre és rohamosan, hanem 10 évi időszakra arányosan felosztva létesítendőnek, oly módon, hogy e terv 10 év alatt keresztülvihető volna, ha — a mennyiben a mindenkori pénzügyi viszonyok engedni fogják — 1895. évtől kezdve a már létező intézetek természetes fejlődése által igényelt költségeken kívül kisdedóvási czélokra évenkint 210,000—210,000 frt, a népiskolaiakra pedig évenkint 100,000—100,000 frt többköltség vétetnék fel az államköltségbe.

Az állam pénzügyi viszonyainak újabb időben tapasztalt örvendetes javulása remélni engedi, hogy a javulás jövőben még fokozódván, az előadott terv fokozatos keresztülvitele nem fog pénzügyi akadályokba ütközni. De remélem egyúttal azt is, hogy az érdekelt községek a lehetőségig szintén elősegítendik hozzájárulásukkal a szóban levő intézetek létesítését akkor, midőn az állam saját művelődésük érdekében ily tetemes áldozatokat hozni hajlandó. Ezekben kivántam a t. képviselőház fenti határozatából kifolyólag minden megfontolást igénylő körülmény figyelembe vételével a legközelebbi tíz év munkatervét a kisdedóvás és népoktatásra nézve előterjeszteni. De míg a tervezet keresztülvitele után is várni fognak a kormányra a teendők és hárulni fognak az államra újabb áldozatok, minthogy a kisdedóvásról szóló organikus tör-

vény teljes végrehajtása és megvalósítása, mint ezt már a 25 év óta fennálló népoktatási törvénynél is tapasztaljuk, nem egy-két év és még egy deczennium, hanem annál nagyobb idő munkáját és feladatát képezi. Főkép az nehezíti a gyorsabb tempóban való haladást, hogy a községek súlyosan vannak községi pótadókkal terhelve, úgy hogy az 1890. évre összeállított statisztikai munkálatnak az ország 12,244 községe közül 9577 községre nézve ismeretes adatai szerint csak 1116 helyen nincs kivetve községi adó, továbbá csak 1482 községben marad a pótadó 20%-on alul s így a községek zöme 20%-ot meghaladó pótadóval van megróva. A közgazdasági viszonyok folytonos javulásával azonban ez a helyzet is fokozatosan jobbra fordul, de ehhez idő kell. Budapest 1893. nov. 17.»

*

A Mária Dorothea-egyesület választmányi ülése. Az egyesület november havi választmányi ülését a tagok nagy érdeklődése mellett tartották meg. Az ülésen maga gr. Csáky Albinné elnökölt. Tudomásul vették a titkári és pénztári jelentéseket, melyek főbb adatait a vidéki körökkel tudatni határozták. (A körlevelet alább egész terjedelmében közöljük.) A választmány kiutalványozta Pucher József építésznek a házépítésért járó utolsó részletet. Legfontosabb tárgya volt a választmányi ülésnek a vidéki körök alapszabályainak tárgyalása. Ez alapszabályokat a legutóbbi választmányi ülés határozatából az igazgatóság megküldte az összes vidéki köröknek s a vidéki körök megtevén rá észrevételeiket és ellenvetéseiket visszaküldötték a központhoz. A választmány az alapszabálytervezetet ez alkalommal a körök véleményeinek figyelembe vételével tárgyalta, s minthogy a szétküldött tervezetet eddig is csak mintának tekintette, készséggel tette magáévá a körök kívánságainak legtöbbjét, s elfogadja a helyi viszonysugallta módosításokat minden egyes megokolt esetben. Az anyaegyesület csupán a következő négy pont fentartását kívánja: 1. Azon pontok megváltoztatása nem tehető, a melyek az alapszabályok IV. fejezetének 39., 40., 41. és 42. pontjaival ellentétben állanak. 2. Külön segélyalapot a Kör nem létesíthet, mert ez a Mária Dorothea-egyesület erkölcsi és anyagi erejének szétforgácsolására vezetne. 3. A tiszti karba csupán rendes egyesületi tag választható, hogy ez által az anyaegyesület egysége megóva legyen. 4. A Kör feloszlására nézve első sorban csakis az anyaegyesület határoz és csak azután terjesztik fel a határozatot a m. kir. belügyminiszteriumhoz.

Készséggel hozzájárul ellenben az anyaegyesület a Körök azon kívánságához, hogy az általok gyűjtött vagyon a Kör székhelyén kezeltessék, továbbá a tiszti kar számának és tagjainak önálló megállapításához, a kör és választmányi ülések idejének és számának önálló meghatározásához. A pártoló tagok jogainak kiterjesztéséhez csupán azon Körnél, a hova tartoznak. Hozzá járul továbbá azon kívánságokhoz is, hogy a Kör megbizottjainak az anyaegyesület választmányában szavazati joguk legyen és ahhoz is, hogy a fegyelmi eljárásról szóló fejezetek mint fölöslegesek és visszatetszők, teljesen mellőzendők legyenek. Az alapszabály tervezet keretében minden Kör a maga helyi érdekei és szükségletei szerint alakíthatja alapszabályait, kivéve az anyaegyesület

alapszabályainak a Körökre vonatkozó IV. fejezetével összefüggő dolgokat és a fentebb elmondott négy pontban összefoglalt határozatokat.

Az Otthon ügyeinek megvizsgálására kiküldött bizottság elnöke jelentette, hogy visszaéléseket nem tapasztalt és csupán az ügykezelés szabályozása miatt kiván a házszabályokon módosítani. Az igazgatónőnek a választmány a névtelen levelek rágalmaival szemben teljes elégtételt ad és kimondja, hogy magatartásában, eljárásában hibát nem talált. A házszabályok kellő módosítását a felügyelő bizottságra és a miniszteri biztosra bízza.

Némely jelentéktelenebb ügyek elintézése után a választmány tagjai Lederer úr indítványára maguk közt gyűjtést indítottak meg oly czélból, hogy az egyesület könyvtára javára Jókai munkáinak jubileumi díszpéldányára előfizessenek. E gyűjtéshez az elnöknő maga 20 frttal, az indítványozó 10 frttal járult. A választmányi ülésen be nem gyűlt összeget utólag Berta Ilona jegyző gyűjtötte össze e czélra a tagok között.

*

A Mária Dorothea egyesület igazgatósága a novemberi választmányi ülés határozatából a következő körlevelet intézte a vidéki körökhöz :

Az egyesület bevétele ez évi január 1-je óta 12431 frt 70 kr, kiadása pedig 3975 frt 59 kr, a pénztári maradvány tehát 8456 frt 11 kr, mely összegből az e hó 5-én tartott választmányi ülésben 3780 frt 44 krt utalványoztak ki Pucher József műépítésznek, mint a «Tanítónők Otthoná»-nak épületére fordított költség utolsó részletét, egynémely szükséges pótmunkálatra felvett kiadásokkal együtt.

Már az ez évben tartott közgyülésünk alkalmával szó volt arról, hogy a «Tanítónők Otthona» a felvételre jelentkezők nagy számához mérve nagyon szűk, különösen a tavaszi és nyári hónapokban, mikor sok ideiglenesen itt tartózkodó és átutazó tanítónő szeretné felhasználni az Otthont. Az igazgatóság a választmány jóváhagyásával úgy igyekezett e bajon segíteni, hogy május havától kezdve az Otthonhoz közel egy kis lakást vett fel, a hol mindig 5 ideiglenes lakó számára van hely. Habár ez az intézkedés az egyesület bevételeit épen nem szaporítja, mégis hasznosnak bizonyult, mert a nyár folyamán egy felvételre jelentkező tanítónőt sem kellett helyszűke miatt visszautasítani. Jelenleg lakik az Otthonban 5 egész alapítványos, 2 fél alapítványos és 5 egész fizető tanítónő.

Az egyesület május havában felvette az Otthon egyik félalapítványos helyére Lehrner Amáliát, a ki azonban meghalt, mielőtt helyét elfoglalhatta volna. Megüresedett helyére az egyesület választmánya nyilvános pályázatot hirdetett e «Néptanítók Lapjá»-ban és a «Nemzeti Nőnevelés»-ben. A pályázat deczember 31-én jár le s a folyamodónak okmányokkal felszerelt kérvényét az egyesület elnöksége czimére kell beküldeni.

A «Tanítónők Otthona» összes bevétele ez évben november hó 1-ig 3941 frt 19 kr, kiadása 3565 frt 29 kr ; legtöbb bevétele volt szeptemberben : 583 frt 41 kr, legkevesebb márcziusban : 212 frt 08 kr. Legtöbb kiadása volt juniusban : 396 frt 17 kr, legkevesebb juliusban : 290 frt 02 kr. Összesen 51 átutazó és ideiglenes lakó tartózkodott a «Tanítónők Otthó-

ná»-ban ez évben összesen 703 napig, még pedig legtöbben juliusban s legkevesebben augusztusban laktak ott.

A legtöbb magyarországi, sőt néhány osztrák fürdőigazgatósághoz is intézett kérvényeket az egyesület. 34 fürdőigazgatóságtól érkezett kedvező válasz és 68 kedvezményes helyet kaptunk; 35 egyesületi tag folyamodott és nyert engedélyt a kedvezményes helyek élvezésére. Az egyesület fürdőházában, Czemétén, 2 tanítónő lakott, az egyik teljesen ingyen, míg a másik naponként 50 krt fizetett a szobáért. A Szt.-Lukács-fürdői kedvezmény egész évben kapható azon feltétellel, hogy minden hónapban más-más tag használja fel.

A közgyülés által megszavazott ez évi 500 frt segélyből 8 szegény vagy beteg, illetőleg munkaképtelen és agg tanítónő kapott segélyt; ezek közül 2 erdélyi és 2 budapesi tag kapott havi segélyt, míg négyen egy összegben kapták meg ez évi segélyöket.

A budapesti tanítónői szakosztály október hóban kezdte meg ismét rendes havi üléseit és újra megalakította a tisztikart, melynek volt tagjait újra megválasztották. Elnök: Sebestyénné Stetina Ilona, alelnökök: Thuránszky Irén és Odor Emilia, jegyzők: Gallauner Lujza és Tavassy Mária, a kinek helyére leköszönése miatt utólag Hercog Sarolta főv. tanítónőt választották meg. Megállapította a szakosztály ez évi munkaprogrammját és különösen 3 kérdést tűzött ki napirendre, mint vitatételeket: az internátusok módosítását hazai nevelőintézeteinkben, a kézimunka tanításának reformálását és a testi nevelés kérdését a leányiskolákban. Ez évi május hó 13-án a szakosztály új irodalmi pályázat kihirdetését határozta el a következő tétellel: «A testgyakorlás és a játék a leányiskolákban.» A pályázati határidő ez év decz. 31-ike s a legjobb munka jutalomdija 100 korona, a második irodalmi becsű munkáé 50 korona.

Barkóczy Dömök Antónia bárónő, a mármaros-szigeti áll. felsőbb leányiskola igazgatónője, 115 frt 30 kr. alapítványt gyűjtött azon czélra, hogy idővel a megnagyobbodott alapítvány kamataiból a Mária Dorothea egyesület nevelőnőket küldhessen ki külföldre idegen nyelvek elsajátítása czéljából.

Az egyesület elhelyező irodája a nagy közönség részéről bizalommal teljes pártolásban részesül, de rendkivül nagy a hiány alkalmas és képzett nevelőnőkben s épen ezért nem lehet eleget tenni számos megkeresésnek. Jelentkezett ez évben 264 helytkereső nő, kik közül elhelyezést nyert 57, még pedig mint nevelőnő 28, mint óvónő 11, mint bonne 14, mint óraadó 3, mint szünidei alkalmazott 1. Az 57 elhelyezés után van jövedelem eddig 585 frt 54 kr, a kiadás pedig 184 frt 73 kr. Uj tag jelentkezett az iroda utján 27. Levélforgalom 1308 esetben volt s az egyesület 269 hivatalos ügyet intézett el.

Az e hó 5-én tartott választmányi ülésben elintézték a vidéki körök alapszabály-tervezetének ügyét is; a határozatot jegyzőkönyvi kivonat alakjában közölték a körökkel.

Ezenkivül a választmány tudomásul vette a «Tanítónők Otthona» ügyének megvizsgálására kiküldött bizottságnak jelentését, a mely bizottság a névtelen rágalmazó levelét állításai miatt vállalkozott e feladatra, a választmánynak május havában tartott ülése megbizásából. Az elnök jelentette, hogy a «Tanítónők Otthoná»-ban kihallgatásokat tartottak és

a bizottság e véleményt nyilvánítja: a «Tanítónők Otthoná»-ban visszaéléseket nem tapasztalt, sem pedig az igazgatónő eljárásában vagy magatartásában hibát nem talált és a történt félreértéseket csupán a hibás szervezetben és a hiányos ügykezelésben látja, a melyek megváltoztatását — illetőleg reformálását — javasolja, hogy az igazgatónőnek legyen hivatalos eljárásában mihez alkalmazkodni az állandó és ideiglenes lakókkal szemben.

A választmány ezen jelentés következtében az igazgatónőnek teljes elégtételt szavazott meg és bizalmának adott kifejezést; a névtelen levelek állításait roszakaratú rágalmaknak és a kihallgattottaknak jegyzőkönyvbe foglalt panaszait és vádjait alaptalanoknak nyilvánítja. Reményli a választmány, hogy a szervezet szigorúbb és határozottabb megállapítása által ezentúl az ilyen kellemetlenségek elkerülhetők lesznek. A szervezet módosításán és a házszabályok megváltoztatásán jelenleg dolgozik a «Tanítónők Otthoná»-ra felügyelő bizottság.

Az igazgatóság felkéri a kört, hogy ez év deczember hó 31-ig küldje be a kör jelentését ez évi működéséről, a rendes tagok névsorát és lakásczimét, a hátralékosok kimutatásával együtt, továbbá a pénztári jelentést és a rendes tagok dijainak felét a Mária Dorothea egyesület elnöksége czímére Budapestre IX. ker. Pipa-utcza 33. sz. alá, illetőleg az egyesület pénztárosához, Zirzen Janka igazgatónő nevére VI. ker. Andrássy-út 65. szám alá.

Végül felemlíti a körlevél, hogy a «Tanítónők Otthona» kibővítésére szétküldött bárczákból eddig körülbelül 800 frt gyűlt össze. Tekintve a czélt, az összeg bizony még nagyon csekély, de az egyesület reméli, hogy buzgó tagjai segítségével a kitűzött határidőig sokkal több fog befolyni és hogy az Otthon kibővítését nemsokára megkezdheti.

*

A Mária Dorothea-egyesület győri köre november hó 12-én igen látogatott ülést tartott az állami tanítónőképzőintézet nagytermében. Az elnöki széket *Pataki Irma* tanítónőképezdei igazgató foglalta el. A gyűlés megnyitása után a tanítóképző ifjúsága énekelt egy szép dalt Staab Lénárd intézeti énektanár vezetése és harmoniumkisérete mellett. A tetszéssel fogadott ének után Bánóczy Gyula dr. lépett a fölolvasó asztalhoz s általános figyelem közt fölolvasta érdekes tanulmányát a fertőző betegségekről. A mostani járványos idő alkalomszerűvé tette e közhasznú thémát, a gyakorlati tanácsok tanulságossá, a csevegő, érdekes előadási mód élvezetessé a fölolvasást. Bánóczy dr. nagy vonásokban, a laikus előtt is érthető módon ismertette a fertőző betegségek lényegét, terjedését s az ellenük való védekezést. A koleráról behatóbban értekezett s a bacillusokat képben, a fertőtlenítő szereket pedig természetben mutatta be a hallgatóságnak. A közönség a szép fölolvasást zajosan megéljenezte.

A képzőintézeti növendékek közbeeső szép éneke után Karsay Jolán, a polgári leányiskola igazgatója, e szép műveltségű hölgy olvasott föl érdekes tanulmányt. Egy kitünően szerkesztett franczia pedagógiai szaklapot ismertetett benne s abból szemelvényeket is közölt élvezetes, kitünő fordításban. Legtöbb hatást egy kis elbeszélésével ért el, melyben egy siketnéma és vak kis leánynak kimüveltetése van elmondva. Érdekes

találkozása a véletlennek, hogy Krécsy Béla főreáliskolai tanár, ki a gyűlésen jelen volt, amerikai útjában megfordult azon intézetben, melyben a kis szerencsétlen kiművelését nyerte s kitanítása körülményeit is ismeri. Minthogy az egyesület figyelme a kis lányra már föl van híva, nem volna érdektelen, ha az elnökség fölkérné Krécsyt, hogy ez érdekes thémáról tartson folytatólagos fölolvasást. Karcsay Jolánnak éljenzéssel fogadott fölolvasása után Mocsáry Gerő, tanítónőképzőintézeti tanár, mindkét fölolvasónak a szép és élvezetes fölolvasásáért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott a közönség éljenzése közt. Ezután Litschauer Teréz, titkár, olvasta föl a jelentést a tagok szaporodásáról, miből megtudtuk, hogy a győri fióknak összesen 158 tagja van. A körnek alakulásakor két év előtt csak *nyolcz* tagja volt!

*

A Mária Dorothea-egyesület vidéki körei nagyobbára mind megkezdék október—november hóban az iskolai szünet idő által félbeszakított tevékenységüket. Mindenütt tárgyalták az alapszabály-tervezetet, de a munkaprogramm megállapítását a legtöbb kör elhalasztotta az alapszabály-tervezet megerősítésének idejéig. Legújabban *Debreczenben* a *Gönczy*-egyesület törekszik a Mária Dorothea-egyesület szellemében tevékenységet fejteni ki: *Aradon* pedig egy új vidéki kör van keletkezőben. A *kolozsvári* kör abban az esetben, ha a várostól ingyen telket sikerül nyernie, minthogy összegyűjtött tőkéje már megközelíti az 5000 frtot, legközelebb az *Erdélyi Otthon* építéséhez szándékozik fogni. A kolozsvári körben legutóbb Lázárné-Kasztner Janka érdekes előadást tartott, melyről legközelebb bővebben megemlékezünk. A pozsonyi kör, úgy szintén a kassai, közbejött akadályok miatt megalakulását még nem mondhatta ki, de a tényleges megalakulás e városokban a legközelebbi időben várható. Némely vidéki kör kebelében felmerült az az eszme, mely a központban már eddig is élénk visszhangra talált, hogy az 1896-iki országos kiállítás alkalmával országos tanítónői kongressus tartassék, illetőleg az egyesület rendes évi közgyűlése olykép szerveztessék és oly időben tartassék, hogy azon a vidéki körök is részt vehessenek.

*

A Mária Dorothea-egyesület budapesti tanítónői köre október és november hónapokban rendes havi értekezletét megtartotta. Az októberi értekezleten a régi tisztviselőket közfelkiáltással újra megválasztván, az angol iskolák ügyével foglalkozott. A kör egyik tagja, *Buzogány Mariska*, ugyanis egy évet London egyik előkelő nőnevelő intézetében töltvén, a kör felkérésére érdekes szabad előadást tartott, melyben az angol nőnevelési viszonyokat s főként a női internatusokat ismertette. Előadásában különösen kiemelte azt az érdekes jelenséget, hogy az angol iskolákat jó részben a társadalom tartván fenn, az állam beavatkozása végtelen csekély, a minek tulajdonítható, hogy itt találhatni a legnagyobb szabadságot az iskolák külső és belső berendezésében, úgy, hogy a hány iskola, csaknem annyi a tanterv. Az iskola azonban a verseny által ösztönözve, igyekszik mindig a lehető legnagyobb tökéletességre és sok tekintetben, pl. az internátusok berendezésében a tökéletest megis közelíti. A költség természetesen soha sem akadály, mert az angol milliómosok között sok oly bőkezű adakozó van, ki a leányoktatás

czéljaira sem sajnálja a pénzt. Az érdekes előadás teljesen lekötötte a hallgatóság figyelmét. A novemberi ülés tárgyai voltak: *Justus Eszter* előadása a genfi egyetem nyári tanfolyamáról, melyet jelen füzetünkben közlünk, s *Komáry Erzsébet* alapítvány tervezete, melynek közlése folyóiratunk januári számára marad.

*

Polgári leányiskolával kapcsolatos nőipariskola a főváros III. kerületében. A *Polgári Iskola* ez évi 7—8. száma közli *dr. Gööz József*, polg. leányisk. igazgató részletesen kidolgozott tervezetét a III. ker. közs. polg. leányiskolával kapcsolatban felállítandó nőipariskoláról. A nevezett igazgató egyik legbuzgóbb harczosa annak a mozgalomnak, a mely a végből indult meg a fővárosban, hogy a filoxeravész sújtotta III. kerületi (ó-budai) lakosságon új keresetforrások nyitásával segítsenek. Mint az e városrészben elhelyezett polg. leányiskola igazgatója szűkebb hatáskörében is mindent elkövet a nők keresőképességének fokozására. Már nehány éve, hogy polg. leányiskolájával kapcsolatban a III. és IV. osztályban hetenként 4—4 órával ipartanfolyamot szervezett, a melyet mindjárt a megnyitás évében 80-nál több növendék látogatott. E tanfolyam meghagyásával, annak mintegy kiegészítéseképen most azt tervezi, hogy a polg. leányiskola négy osztálya fölé önálló nőipariskola állíttassék, a mely egyaránt kiterjeszkednék a kereskedelmi tárgyakra és a szorosabb értelemben vett női ipar egyes ágaira. A két évfolyamra terjedő nőipariskola tanítási tárgyait két csoportba foglalja a tervezet: *A) Elméleti tárgyak:*

I. osztály			II. osztály		
	Tantárgy	Heti óra		Tantárgy	Heti óra
1.	Keresk. számtan	2	1.	Keresk. számtan	1
2.	Könyvvitel	1	2.	Könyvvitel	2
3.	Keresk. és váltóisme	1	3.	Keresk. isme, váltóisme	1
4.	Irodai munkálatok, levelezés	1	4.	Irodai munkálatok, levelezés	1
5.	Áruisme, keresk. földrajz	1	5.	Áruisme, keresk. földrajz	1
6.	Szépirás	1	6.	Rajz	2
7.	Rajz	2			
	Összesen	9		Összesen	8

B) Gyakorlati tárgyak. Egyelőre a következő munkanemek vétetnek föl: 1. fehérneműek szabása és varrása; gallérok és kézelők készítése. 2. Felsőruha-szabás és varrás. 3. Reczézés és guipure kivarrás csipkékre, betétekre és butorvédőkre alkalmazva. 4. Fehér és színes himzés. 5. Kesztyűszabás és varrás. 6. Női- és gyermekkalapok készítése. 7. Művasalás. 8. Csipketisztítás. 9. Művirágkészítés. 10. Emléktárgyak

(csont, bőr) diszítése különösen ráfestéssel. — A tanítási és munkaidő, a polgári leányiskolában szokásos szünidőt kivéve, mindennap 8-tól 12 óráig, kivételes esetekben d. u. 3-tól 6 óráig tartana mind a két évfolyamban. A gyakorlati tárgyak megtanítására s a különböző munkanemekhez szükséges ügyességek és fogások elsajátíttatására az ipariskola — a rendes ipartanítónőkön kívül — rendkívüli munkaerők gyanánt kiváló ügyességű iparosnőket alkalmazva, a kik időről-időre, ideiglenes megbizással teljesítenének szolgálatot. Az ipariskola műhelyszerű munkateremmel és üzleti irodával állna kapcsolatban. Elvállalna munkákat s mérsékelt díjért teljesítene megrendeléseket. Ez által lehetővé tétetnék, hogy a növendékek egyes kézimunkanemek és iparágak tanulása mellett egyúttal már kereshetnének is, a mennyiben az idegen megrendelők számára teljesített munkák díjának kétharmadrésze számukra minden héten kifizettetnék (egy harmada a jövedelemnek az iskola költségei fedezésére fordíttatnék). — A kik sikerrel végezték a kétéves tanfolyamot, ipari és kereskedelmi szakra képesítő-bizonyítványt kapnának. A női ipariskola a tankerületi kir. tanfelügyelő főfelügyelete alatt állana; a közvetlen felügyeletet pedig a fővárosi polgári iskolaszék által a tanács gyakorolná. Dr. Gööz József tervezete érdemes a legtágabb körű figyelemre. Az ügy iránt érdeklődőknek csupán figyelmét iparkodtunk felkölteni e sorokkal, azokat, a kik részletesebb tudomást óhajtanak róla szerezni, utaljuk magára a jól megírt s bőven megokolt dolgozatra.

*

A kolozsvári állami felsőbb leány-iskolába, a f. 1893—94. tanévre 284 tanuló iratkozott. Ezek kellő elhelyezésére az állam kibérelte a Fapiaczsoron levő (az intézethez közel fekvő) Máriaffy-féle ház emeleti részét. A tanulók 2 első, 2 második, 2 harmadik, 1 negyedik, 2 ötödik és 1 hatodik osztályban vannak elhelyezve. — A városi polgári fiú-iskola 4 osztályába 248 tanuló iratkozott be. A városi közig. bizottság felhívására a tanács az I. oszt. mellé párhuzamos osztályt állított fel. A két I. oszt.-ban a tanulók száma 103. Általában városunk mindenik iskolájába ez évben nagyszámmal iratkoztak be a tanulók. Az iskolák helyisége különösen az állami felsőbb leányiskolában, a polgári fiú-iskolában, valamint a II. községi iskolában szűknek, elégtelennek bizonyult. Az iskolákat fentartó hatóságoknak e bajon segíteni kell. Mindhárom iskolának állandó, czélszerű helyiségre van szüksége. Az építkezés elől sem az állam, sem a város tovább nem térhet ki. («Család és Iskola».)

*

Nőnevelési hírek Nagyváradról. Az idén a nőnevelés ügye Nagyváradon erős lendületet vett. Egyszerre két új polgári leányiskola nyilt meg teljes 4—4 osztálylyal. Egyiket a jótékony Nogáll püspök állította fel zárdai nevelőintézetében. Másikat Auspitz A. magánintézet tulajdonos. És Váradon nem tartják azt, hogy a tudományos képzés rontja a nőiesség varázsát, mert már erősen érzek hiányát egy felsőbb leányiskolának is. Ezen hiány pótlására nyílt meg októberben egy tanfolyam leányaink magasabb kiképeztetése czéljából. E tanfolyamot magánosok szervezték a községi polgári leányiskolával kapcsolatosan.

Tanerői reáliskolai tanárok és polgári iskolai tanítónők. Tantárgyai: magyar nyelv és irodalom, művelődéstörténet és rajz. Az előadások nyilvános jellegűek, a délutáni órákban tartatnak s felnőttek is részt vehetnek benne. Remélhetőleg nemsokára alkalom nyílik nálunk a leányok rendszeres magasabb kiképeztetésére; mert a reformátusok Tisza Kálmánnéval élükön széleskörben buzgólkodnak egy ref. felsőbb leányiskola felállításán.

Egyben megemlítjük még, hogy az idevaló népnevelési egyesület 30—30 frt jutalmat szavazott meg mind azon biharmegyei tanítók részére, kik a tél folyamán az ismétlő oktatás körül eredményesen fognak közreműködni. A kik ismerik az ismétlő oktatás fontosságát népünknek értelni s erkölcsi állapotára nézve, azok felfogják ez intézkedés horderejét s óhajtandó: bár hazánknak minden népnevelési egylete csak ennyivel is lendítene az ismétlőoktatás ügyén. *Sz. K.*

IRODALOM.

SZEMELVÉNYEK A MAGYAR NEMZETI LYRA KÖRÉBŐL. Szerkesztette Dr. *Zlinszky Aladár* áll. főgymnasiumi tanár. Budapest. Franklin-társulat, 1893. «Jeles írók iskolai tára», XLIV. füzet. 304 lap. — Ára 1 frt.

Örömmel mutatom itt be e kötetet, mint kiválóan jó könyvet mind az iskolai oktatás, mind a művelt olvasó-közönség számára.

Az ifjú tudós szerző arra a szerencsés gondolatra jött, hogy egy egész könyvben szemlélteti Gyulai Pálnak oly találóan felállított eme tételét: «*A magyar lyra rövidben a nemzet története*» (Vörösm. Életr.). A mire Gyulai ott 7—8 lapon csak mintegy madártávlatból mutat rá, azt e könyv közel hozza szemünk elé. A szerző e könyvben alapos tárgyismerettel összeválogatja s időrendi egymásutánban közli a magyar lyra azon termékeit, melyek legjellemzőbben fejezik ki nemzeti történetünk egyes korszakainak eszményeit, hangulatát, örömét és bánatát s ezzel egyszersmind visszatükrözik azokat az eseményeket, melyek amaz érzelmeket ébresztették a nemzetben. A lyrai szemelvények így összeállított sorozata megeleveníti előttünk hazánk múlt korszakait; azokat olvasva együtt érzünk, együtt örülünk és bánkódunk, együtt lelkesedünk vagy csüggedezünk a letünt korszakok embereivel, s e foglalkozás éleszti hazafias érzésünket s tanít bennünket igazán szeretni e hazát. Ime ebben áll e könyv pedagógiai értéke a nevelő-oktatásban s lélekemelő hatása a felnőtt olvasóra.

A szemelvények a XVI. századdal kezdődnek s 6 korszakba beosztva Aranynál végződnek. E korszakok a következők: a török hódítás, a nemzeti felkelések, a megnyugvás és hanyatlás, az ébredés kora, Magyarország újjászületése és a szabadságharcz s végre az elnyomatás kora.

E korszakok küzdelmeit s költőinknek e küzdelmek hatása alatt előállott gondolatait s érzelmeit így foglalja össze szerzőnk röviden: «Végig tekintve Magyarország történetén ama három századon át, mióta irodalmi életet él, a nemzeti törekvéseknek két fő iránya tünik fel szemünk előtt: a mohácsi vésztől a szatmári békéig (1526—1711) *az ország védelme a keleti barbár támadás, a török ellen* s egyszersmind

minthogy a segítségül hitt hatalom a maga szolgálata fejében az ország önállását kívánta cserébe: *az alkotmányos szabadság védelme Ausztria ellenében*; azután a szatmári békétől napjainkig: *az országnak a nyugati kultura színvonalára emelése.* Helyzetünknél fogva az európai műveltség ismét csak azon nép közvetítésével juthatott hozzánk, mely nemzeti önállásunk ellen eleve állást foglalt, s így ezt az egész kort is — kivéve a szatmári békétől II. József koráig (1711—1780.) tartó szünetet, mintegy a kimerülés szünetét — betölti *a nemzeti szabadságunkért folyt küzdelem Ausztria ellenében.* — Oly küzdelmek ezek, melyekhez hasonló kevés nemzetnek jutott osztályrészül. A nemzeti lét örökös koczkánforgása, melyet majd a műveletlenség, majd a műveltség támadása fenyegetett megsemmisítéssel, — folyton az egész országra kiható kérdésekre irányozta a nemzet figyelmét. Így történt, hogy költőinket, a nemzetek keblének szószólóit, folyton oly mértékben foglalkoztatták az országos események, mint egy népéit sem, s hogy a magyar lyrából, mely első sorban van hivatva *érzelmeket* kifejezni, *összeállítható Magyarország közhangulatának képe történetének egész folyamán*».

E kis idézettel egyszersmind rá akartam mutatni arra is, hogy szerzőnk érdeme nemcsak a lyrai szemelvények helyes megválasztásában áll, hanem e költemények alapos és sokoldalú magyarázatában is. Nagy vonásokban a történetismerő éles látásával jellemzi egyenként a felvett korszakokat s ezzel megveti alapját az illető korszakban keletkezett költemények megértésének; továbbá az egyes költeményekhez is ír *bevezetést*, melyben a költemény előállásának közelebbi körülményeit tárgyalja, azután rövid *jegyzetekben* az egyes, összefüggő egészbe nem foglalható nehézségeket hárítja el, végre a *magyarázatban* az egész költeménynek a jelentését foglalja össze s versalakjára mutat rá.

E különböző néven nevezett magyarázatokat jellemzi az, hogy bennök a szerző, eltérőleg sok kommentatortól, a valódi nehézségeket igyekszik leküzdeni, s közülök alig egy-kettő kerüli ki figyelmét. (Ilyen pl. Virág Benedek «Változás» című ódájának e helye: «hogy: magyar a magyar.») A magyarázatok sokoldalúságára hadd szolgáljon például az, hogy pl. Berzsenyi «A magyarokhoz» című ódája után, összehasonlításul közli Horatiusnak azon két ódáját is, melyeken amaz alapszik: «Rómához» ford. Szász Károly; «A rómaiakhoz» ford. Barna Ignácz. — Vagy: «Pató Pál úr» magyarázatául idézi Kármán «A nemzet csinosodása» című tanulmányából ennek a magyar ember hajdani pallérozatlanságáról való fejtegetését, majd Széchenyinek ugyanerről való nyilatkozatát. «Az úri hölgy» magyarázata közben kifejti történetileg a magyar nőknek a nemzetiségtől való elidegenedését s íróink törekvését, hogy a magyar asszonyt ismét magyarrá tegyék (164—165. l.).

Hadd álljon még itt mutatványúl ez utóbbi tárgynak irodalomtörténeti áttekintése:

«Íróink a nemzeti törekvések megindulása óta nem vesztették többé szem elől a nők nevelését. Az 1790-iki mozgalmak idején lelkes hangokkal üdvözölték a nemzeti viseletet felvevő hölgyeket s törekedtek számukra nemesebb lelki tartalmat is teremteni. Kármán József nagyrészt nekik indította meg «*Urania*» című folyóiratát (1794). Kisfaludy Sándor két dalkötete: a *Himfy Szerelmei* is főleg a hölgyvilághoz szólott, testvéröcscse, Károly, *Aurorája* pedig, e szépirodalmi almanach, 1822—1830-ig minden évben beköszöntött hozzájuk. Az 1825-i országgyűlés a törvényhozás útján is gondoskodni kivánt a nők helyesebb irányú neveléséről. De az igazi magyar honleány eszményét Széchenyi teremtette meg. «A magyar nemzet moraliter nőtlen», mondta egyik országgyűlési beszédében (1855.); «asszonyaink nagy része nemcsak hogy nem tud, de nem is vágy tudni magyarúl.» Első művét a *Hitelt* is (1830.) «honunk szebblelkű asszonyinak» ajánlta: «Annyi nemes és szép, a mi az emberiséget felemeli, a ti nemetek műve. Ti viszitek karjaitokon életbe a kisded nevendéket s jó polgárrá nevelitek; a ti nemes tekintetekből szí a férfi lelkierőt s elszánt bátorságot. S ha léte alkonyodik a haza ügyében, ti fontok koszorút homloka körül. Ti vagytok a polgári erény s nemzetiség védangyalai, mely nélkületek, higyjétek, soha ki nem fejlik, vagy nemsokára elhervad, mert ti vontok minden körül bájt s életet. Ti emelitek egekbe a port s halhatatlanságra a halandót».

«Vörösmarty is Széchenyi hatása alatt kezdte a magyar nőkhöz intézni szebbnél szebb költeményeit. Elsőjében ezeknek, egy Barthos Paulinához intézett kis epigrammban, szószerint ismétli Széchenyi szavait:

B. P. emlékkönyvébe.

Nőtelen országnak méltán mondhatni hazánkat,
Mert szívben s szóval hölgyei nem magyarok.
Szent legyen és feledetlen a hon s honi szózat előtted,
S legfőbb vágyaidat töltse be érte az ég!

«Következnek: a *Magyartalan Hölgy, Az Elhagyott Anya, Az Úri Hölgyhöz* jeremiádjainak megrázó hangjai. Garay *Hölgyeinkhez, Magyar Költők Apotheozisa,* című versei a magyar költő sorsát gyászolják, kinek énekére nem felel a magyar nőszív visszhangja. A negyvenes évek folytán a magyar nő megérti költőjét és nemzetét. A mire Garay *Magyar Hölgye* inti: magyarságáért áldja sorsát, betölti hivatását s nemtője lesz a honnak. (V. ö. Beőthy Zs. Széchenyi és a magyar költészet).»

A magyarázatok, mint ez is mutatja, kellő apparatussal és alaposan vannak megírva. De a *Fóti Dal* eme sok találgatásra alkalmat adott sorának:

«Hol van a hal, mely dicső volt és remek?» a magyarázatát nem találom kielégítőnek. «Azt jelenti, mondja Zlinszky, hogy a hal dicső és remek nem lehet, mert vízben él, vére hideg, nincs hevülő lelke. Azt csak a bor teremt» (177. l.). Sokkal találóbb ennél s e homályt teljesen eloszlatja Dr. *Mátray Ernő* értelmezése. (L. a Vas. Újs. 1892. 43. számában e czikkét: «A Fóti Dal jubileuma».) E szerint ugyanis a Fóti Dal keletkezése (1841.) előtt nehány évvel történt, hogy Fáy Andrásné a fóti szőlejökben évenként tartatni szokott egyik szüreten pompás hideg halat tálalt fel vendégeinek, kik közt Szemere Pál is ott volt. A következő esztendőben elmaradván a hal az asztalról, Szemere azzal kezdte tréfás pohárköszöntőjét: «Hol van a hal, mely a múlt évben oly dicső és remek volt?» s aztán megrótta benne Fáyt, hogy ő, a *haladás* buzgó bajnoka, ezúttal hűtelen lett a *hal-adás* elvéhez. Vörösmarty is ott volt ez alkalommal s ismervén Szemere hiúságát, a későbbi, 1841-ben írt Fóti Dalában megörökítette barátjának e jeles mondását, mely idézet a mennyi derültséget keltett akkor a jelen volt díszes társaságban, ép annyi fejtörést okozott azóta sokáig e vers magyarázóinak. Ugyanez esetet fölemlíti *Badics Ferencz* is Fáy András Életrajzában (megjelent 1890) a 620. lapon, Szemere Pál feljegyzéseire is hivatkozva, csakhogy Badics szerint a *hal-adás* bon-mot-ját Szemere 1842-ben mondta, s így Vörösmartynak az a sora még sem lehet megmagyarázva. Mátray magyarázata nincs ugyan adatokkal bizonyítva, de mindenesetre a szeg fejére talál, s védelmére azt a kérdést kelti bennünk, vajjon nem tévedt-e Szemere Pál a Badics említette datumban?

Zlinszky könyve, mint mondtam, derék könyv és sokra érdemes munka. Az igaz, hogy fejtegetéseinek egy része, kivált a korszakok történeti jellemzése, akár az előadás tömöttségét, akár az érintett fogalmakat tekintjük, — némileg túlhaladja azon középiskolai (V. osztálybeli) tanulók lelki fejlettségét, a kik számára e könyv írva van; de a tanár igen becses feldolgozandó anyagot talál e szakaszokban, melyet élőszóbeli magyarázataiban tanítványainak érzelméhez fog átalakítani. Az apró jegyzetek s az ú. n. magyarázatok már olyanok, hogy azokat a tanulók előleges készületül (præparatio) igen jól felhasználhatják. Kifogásul felemlíthetném, mit e könyv egyik ismertetője is (Balogh Péter, Orsz. középisk. Tanáregyes. Közl. 1893. 3. sz.) felhozott, hogy Zlinszky, magyarázatainak minden bősége mellett is nem ad annyi irodalomtörténeti anyagot, a mennyi szükséges volna, t. i. hogy nem közli az egyes költők legnagyobb részének életrajzi adatait s oly egyéni vonásait,

melyek egyik-másik költeményök megértéséhez szükségesek. De mégsem teszem ezt a kifogást, mert ha az isk. könyv mindent magában foglal, a mit a tanárnak közölnie kell, akkor mi elmondani valója marad a tanárnak?

Leányiskoláinkban alkalmazható e könyv a felsőleányiskola V. osztályában, mint kézikönyv; de a tanítónő kezében a többi osztályokban is kitünő vezérkönyv lesz ez, midőn lyrai költeményeket alaposan akar tárgyalni; sőt a magyar történet tanítója is felhasználhatja úgy, hogy a korok szemléltetéseül egy-egy jellemző költeményt felolvas belőle magyarázatai közben. — De általában mindazok, a kik az irodalmat kedvelik s irodalmi műveltségüket tökéletesíteni vágynak, élvezetes és hasznos olvasmányt fognak e könyvben találni. *Komáromy Lajos.*

*

KISDEDÓVÓKÉPZŐ-INTÉZETEK KÉZIKÖNYVEI. Szerkesztik *Dr. Kiss Áron, Péterfy Sándor, Pósa Lajos, Tihanyi* (Luttenberger) *Ágost.* I. Rész: Daloskönyv. — II. Rész: Verses-könyv. — III. Rész: Mesés-könyv. Budapest, 1893. *Singer és Wolfner* kiadása. A 3 kötet mindegyikének ára 80—80 kr, csinos kötésben 1—1 forint.

Kisdednevelésünk ügye 1891 óta szebb jövőnek néz elébe. A nevelésügynek e fontos ágát hazánkban a társadalom karolta fel 1828 táján s fejlesztette tovább egész a legközelebb multig, midőn *Csáky Albin gróf* közoktatásunk ügyének bölcs és erélyes vezetője, az 1891. évi XV. törvényczikk meghozatalával ez ügyet államivá tette s fontosságának megfelelően bővebb kifejlesztéséhez megtette az első lépéseket. Állami kisdedóvóképző-intézeteket állított fel s ezek már meg is kezdték munkájokat, hogy alkalmas óvónőket és dajkákat képezzenek az ország minden részében felállítandó óvóintézetek számára. A népoktatási törvény megalkotása idejében, egy negyedszázaddal ezelőtt, az államnak kellett még, az ujonnan szervezett népiskolák számára alkalmas vezér- és kézikönyvekről gondoskodni; ma már annyira haladtak tanügyi és könyvkiadói viszonyaink, hogy a magán vállalkozás hozott létre ujonnan szervezett kisdedóvó-intézeteink részére oly jó könyveket, melyek a követelményeknek minden tekintetben megfelelnek, s a maguk szakában valódi mintakönyveknek tekintendők. Értem e 3 könyvet, melyek czímét jelen soraim elé irtam.

Voltaképen *vezérkönyvek* ezek, mert a kisdedóvó-intézeteknek nincsenek kézikönyveik. A kisdedóvónők megtalálják e 3 könyvben mindazt az anyagot, melyet növendékeik szellemi nevelésére fel kell használniok; az egyikben a betanítandó gyermekverseket, a másikban ugyanily versecskéket és gyermekjátékokat megzenésítve, a harmadikban népmesei anyagot. Ez anyag mindenelőtt teljesen *nemzeti*, a mennyiben a népköltés, népies gyermekjátékok, népdal és népmesék

köréből van merítve; az anyag feldolgozása e nemzeti alapon továbbá: *művészi*, a *nyelv* kifogástalan *magyaros*. Pedagógiai tekintetben a leggondosabban s finom tapintattal van ez anyag megválogatva s hozzá alkalmazva. a 3—6 éves gyermekek lelki fejlettségéhez; a nevelő finom érzékével kiszemelve *ethikai szempontból* is úgy, hogy a kis gyermeknek természettől gyöngéd érzését nem hogy sértené, sőt nemesítse. A dallamok a népdal motivumaiból úgy vannak megalkotva, hogy egyszerüségük mellett is fülbe csengők s gondosan hozzá vannak idomítva a kis gyermek hangjának a terjedelméhez.

Terem nincs, hogy ez elismerő itéleteimet idézetekkel bizonyítsam; de a szives olvasó, ha e könyveket kezébe veszi, könnyen és hamarosan meg fog győződni állításaim igazvoltáról. Különben már a szerzők neve is záloga lehet annak, hogy e könyvek a legjobbak közé tartoznak, miket e nemben iskolaikönyv-irodalmunk létre hozhat. *Pósa Lajos*, a magyar gyermekirodalom megalapítója, nemes ambicióval dolgozott e könyvek létrejöttén; az irányok megállapításában, az anyag megválasztásában s átalakításában oly pedagógiai tekintélyek működtek vele közre, mint *Dr. Kiss Áron*, a Magyar Gyermekjátékgyüjtemény szerkesztője és magyarázója s *Péterfy Sándor*, a gyermeki lélek alapos ismerője, ki a kisdednevelés elméletével úgy is, mint a a «Magyarországi központi Fröbel-nőegyesület» gyermekkertésznőképző intézetének több év óta igazgatója, tudományosan foglalkozik; a Daloskönyv dallamai meg *Luttenberger Ágost*-tól, a most említett gyermekkertésznőképző-intézet egyik tanárától erednek, ki e mellett legképzettebb elemi-iskolai tanitóink egyike s több év óta foglalkozik gyermekdalok készítésével s ezek első gyüjteményét, melyben Pósa több gyermekversét zenésítette meg, 1892-ben adta ki Zengő Arany Ábéczé czím alatt.

A Dalos-könyv 137 dalt tartalmaz. A dalok szövege részint a *Dr. Kiss Áron* gyüjtötte Magyar Gyermekjátékgyüjteményből, részint a müköltészetből, leginkább Pósa gyermekverseiből van véve; a dallamok magyar nemzeti népdalaink motivumaiból vannak megalkotva s a magyaros hanglejtés megtartásával minden egyes dallam szorosan alkalmazkodik az illető szöveg tartalmához és hangulatához. Tulajdonképeni népdal egy sincs e könyvben, mert az nem is való a gyermeknek sem szövegénél, sem a melódia hangterjedelménél fogva; a szerzők az előszóban épen elitélik azt a gyakorlatot, mely szerint némely iskolában népdalokat megváltoztatott s legtöbb esetben megrontott szöveggel énekeltetnek a gyermekekkel s következőleg formulázzák azt a helyes elvet, melyet könyvükben követtek: «Maradjon a tulajdonképeni népdal a maga csonkítatlan teljességében az erőteljes népé,

vagy akár az érettebb ifjúságé; a kisdedek számára gondoskodjunk oly dalokról, melyek a népdalok motivumaiból alakítva, a zene és a szöveg tekintetében a gyermekek kedélyéhez illők s annak helyes irányban való fejlesztésére alkalmasak.» E könyv beosztása a következő: I. Felnőttek játékai ölbeli gyermekekkel. II. Mondókák: állatcsalogatók, állatriasztók. III. Játékok, pl. Hintázáskor, Guggoló-játék, cziczázás, Aranykapú-játék sat. IV. Vegyes tartalmú dalok.

A Verses-könyv tartalmát 229 gyermekvers képezi; ezek között 165 Pósáé, 41 népköltészeti s van még néhány darab Gyulaitól, Szász Károlytól, Ujfalusi Sándortól, Versényi Györgytől, Herman Ottónétól, s Gáspár Csemegéiből. Legelől imádságok vannak, aztán 11 köszöntővers; a többiek a következő gyűjtőczímek alá foglalvák: ház, család, kert, verses-mondókák, játékok, időszakok, erdő-mező, mesterségek, párbeszédek, állathangok. — Mily különbség e versek s azok között, melyeket hajdan s csak a legközelebb múltban is arra nem hivatott verselők jó szándékkal bár, de tehetség nélkül, üres rimpengetéssel, helyes ritmus nélkül, sokszor nyakatekert magyarsággal tákoltak össze a kisdedóvók növendékei s általában a kisebb iskolások számára! Az itt összegyűjtött verseket amazokkal szemben tartalmi tisztaság, formai kerekdedség, nyelvi egyszerűség és magyarosság, irodalmi és pedagógiai legmagasabb szempontok figyelembe vétele jellemzi.

A Mesékönyvbe, mely 75 darabot tartalmaz, összes népköltési gyűjteményeinkből kiválogatták a szerzők s a czélhoz képest át is alakították azokat a meséket, melyeket a 3—6 éves gyermekek számára legalkalmasabbaknak találtak; felvették továbbá s a czél szerint átdolgozták legujabb gyermek-irodalmunkból a legszebb verses és prózai elbeszéléseket, melyek irodalmilag is, pedagógiailag is kellő színvonalon állanak. Magam tapasztaltam, midőn felolvastam e mesékből nehányat az apró emberek előtt, hogy mily vonzó hatással vannak e mesék a gyermekvilágra. Hát még ha az óvónő épen e czélra betanulva, közvetetlen előadással, a jó mesemondótól ellesett módon mondja el azokat a kicsinyeknek! Különösen ki kell e kötetből emelnem azokat a kiváló elbeszélőinktől *(Herczeg Ferencz, Sebők Zsigmond)* írt gyermekmeséket, melyek nehány jellemző vonással művészileg, megkapó közvetlenséggel rajzolják a gyermek lelke elé az állatokat s azok fő sajátságait; a mesékből aztán ösztönszerűleg kiérzi a gyermek, bár nincs kimondva, vagy erőltetéssel rámutatva, az erkölcsi tanulságot. Azokat a német, érzelgős, rikató jó és rossz gyermekekről szóló történeteket akarták ezekkel a szerzők kiszorítani a gyermeknevelésből, a minőkben eddig bőven volt részük a kicsinyeknek, de a melyek sem irodalmi, sem pedagógiai tekintetben nem ütik meg a mértéket.

Látható a fentebbiekből, hogy e három könyv helyes pedagógiai s igazi nemzeti alapon áll, s így hivatva van arra, hogy nemzeti nevelésünknek helyes fundamentumát képezze. De nemcsak a kisdedóvó intézetek vehetik ezeknek hasznát, hanem igen jól felhasználhatja őket a népiskolai tanító s a családanya is, ha magyaros dalokra, szép köszöntőkre akarja gyermekeit megtanítani, vagy ha igazi szép mesékkel akarja őket gyönyörködtetni. Alkalmasok e könyvek ajándékoknak is, melyekkel szülőket ajándékozhatunk meg, vagy ezek olvasni tudó gyermekeiket.

A külső kiállítás a belső tartalomhoz mérten csinos és izléses. A szerzők és kiadók nem igen adhattak volna e könyveknél becsesebb karácsonyi ajándékot a magyar gyermeknevelés ügyének.

Komáromy Lajos.

*

LEÁNYÉVEK. Elbeszélések. Irta: *Fáylné-Hentaller Mária.* Pudapest. Lampel R. (Wodianer F. és fiai) kiadása. Ára 2 frt 40 kr.

Legkiválóbb írónőink egyikétől egy kötet elbeszélés jelent meg a karácsonyi könyvpiaczon a fentebbi czímmel *serdülő lányok számára* s bizonyára kedves fogadtatásban fog részesülni kis olvasó közönsége, a 12—14 éves leánykák részéről. A könyv 5 elbeszélést tartalmaz, melyekben a meseszövés nemes irányú, a részletek élénkek, találók, magyaros izűek, nem utánzat vagy másolat egy sem. «Az anya utolsó ajándéka» hosszabb elbeszélés, egy jó kis lány jellemzését tartalmazza, ki tizennégy éves korában veszti el édes anyját. Később anyagi sorsa is rosszra fordul a családnak s már-már Emmi vállaira nehezednék az önfenntartás gondja, mikor az édesanyjától ajándékba kapott imakönyvben nyertes sorsjegyre talál. — «Hámos Ilonka» is egy szeretetreméltó fiatal teremtés, kinek jósága és okossága például szolgál testvéreinek, rokonainak s barátnőinek, a mellett a vidék népének védő angyala. A részletek olvasásánál mindenki átélt vagy látott jelenetet vél maga előtt fölelevenedni. — «Ida sorsa» a harmadik hosszabb elbeszélés. Ida gőgös, akaratos leány, ki balsorsba jut és életfelfogását levelekben közli barátnőjével. Végre megtöri a sors és legnagyobb boldogságát abban találja, hogy anyjának a saját erejéből teremtsen csendes, nyugodt otthont. — «Az édes mostoha» egy kis kép az áldott, jó mostoha anyáról, kit édesanyaként szeret a gyermek. — «Gizella kalandjaiban» az iskolai fenyítés elől megszökött kis lány viszontagságai vannak élénk modorban elbeszélve. Olvasóink figyelmét különösen felhivjuk e díszes kiállítású és sok nemes törekvéssel megírt könyvecskére.